

GU Journalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #4 OKTOBER 2021

Nyheter

Kvaliteten hotas
inom undervisningen

Fokus

Få kvinnliga professorer

Reportage

Hemligt nätverk
under jorden

GÖR OCH LÄR

LENA PARETO SAMVERKAR MED UNIVERSEUM

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Stegvis återgång under hösten

STEGVIS ÅTERGÅNG under hösten. En ny termin är här och starten har för andra året i rad inte riktigt sett ut som vanligt. Ett visst mått av restriktivitet i välkommandet av nya studenter har fortsatt varit ett måste och jag vill tacka er alla som gör ett fantastiskt jobb med att hitta lösningar för ett varmt välkomnande, om än på ett annorlunda vis.

Men nu ljusnar det. De senaste veckornas besked från regering och folkhälsomyndighet, om en avsevärd lättning i restriktionerna den 29 september, innebär att vi kan fortsätta med den stegvisa återgången till arbetsplatser och campus. Det ligger väl i linje med den öppningsplan som aviserades före sommaren efter vilken vi har utformat beslut och planering. Det innebär att vi successivt trappar upp den fysiska närvaron i höst, utifrån varje verksamhets behov och förutsättningar.

När det gäller vår europeiska universitetsallians EUTOPIA är de senaste glädjande nyheterna att vi utvidgat med inte mindre än tre universitet - ett italienskt, ett tyskt och ett portugisiskt. Nu ingår hela nio europeiska lärosäten och fyra partneruniversitet globalt. Ambi-

tionen är att fler studenter, forskare, lärare och övrig personal nu ska få internationella möjligheter. Hoppas du följer arbetet och engagerar dig där du ser att du kan bidra och dra nytta av ett utökat utbyte - kulturellt, forskningsmässigt eller kompetensmässigt. Denna nya internationella samarbetsyta ligger väl i linje med den internationaliseringsstrategi som nu är på plats och som du kan läsa mer om i detta nummer.

JAG VILL OCKSÅ nämna att det före och efter sommaren har skett förändringar i universitetsledningen. Två nya vicerektorer och en tillförordnad prorektor har tillkommit och ytterligare en vicerektor inom utbildning är på väg in. Samtliga tar inte bara med sig gedigen erfarenhet och kompetens in i universitetsledningen, utan också nytänk och entusiasm. Med alla dessa besked ser jag fram emot en energifylld höst och så småningom kära återseenden på campus och i korridorer!

Rektor EVA WIBERG

Foto: JOHAN WINGBORG

Chefredaktör & ansvarig utgivare: Allan Eriksson, tel: 031-786 10 21, e-post: allan.eriksson@gu.se

Redaktör & stf ansvarig utgivare: Eva Lundgren tel: 031-786 10 81, e-post: eva.lundgren@gu.se

Fotograf: Johan Wingborg, tel: 070-595 38 01, e-post: johan.wingborg@gu.se

Layout: Anders Eurén, tel: 031-786 43 81, e-post: anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen, Göteborgs universitet Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se

Internet: gu-journalen.gu.se **Upplaga:** 7 200 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För obeställt material ansvaras ej.

För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.

Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Göteborgstryckeriet.

Tidningen har en fri och självständig ställning gentemot sin ägare, Göteborgs universitet, och utformas enligt journalistiska principer samt enligt spelreglerna för press, radio och TV.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Innehåll

NYHETER 04–20

04. Ökade kostnader ger mindre pengar till undervisning.
06. Mette Sandoff är ny prorektor.
07. Ny policy för internationalisering.
08. Arbetsgrupp ska ta itu med digitaliseringen.
09. Utsatta för bedrägeriförsök.
10. Bibliotekariernas löner släpar efter.
12. Kurser öppnar universitetet för allmänheten.
14. Tävling om hållbar transport.
15. Carina Mallard är ny vicerektor för forskning.
16. Torbjörn Lundh vill öka intresset för samverkan.
18. Drygt 180 studenter på sommarskola.
20. Så planeras de akademiska högtiderna.

PROFILER 22–25

22. Matematik som skön verklighet.

TEMA 26–32

26. Jämställdhet - hur går det egentligen?

REPORTAGE 31–48

33. Små vardagssteg mot bättre hälsa.
34. 100 miljoner kvinnor saknas i världen.

FOKUS 36–40

36. Nya perspektiv på Göteborg.
38. 100 år av göteborgsk kvinnokamp.
40. Göteborg i reklamfilm.

FOLK 42–52

42. Mellankrigstiden i bilder.
44. Den andra sidan av cancer.
46. Hemligt nätverk under jord.
48. Så tar du hand om ett dödsbo.
51. Nytt om folk.

46
Svamparnas värld

En höstlig svartkremla i Vitsippsdalen.

Foto: JOHAN WINGBORG

Redaktionen

Små steg mot ett bättre liv

SAMBAND MED att restriktionerna tas bort står det nu klart att det under hösten blir en stegvis återgång till fysisk närvaro på jobbet. Detta nummer blir därför förmodligen det sista som skickas hem till alla anställda. När vardagen återgår till någon form av normalitet igen påminns man om livets skörhet. Hösten är ju lite av eftertankens tid. I detta nummer skriver vi om svampar som är en förutsättning för liv, som både hjälper växter att få näring men också bryter ner organismer.

Vi skriver också om Henrik Ranby, lektor i kulturvård, som för två år sedan miste sin fru efter en lång tids kamp mot cancer. Att förlora en närstående innebär förstås en djup sorg som också kan leda till en identitetskras. Men Henrik Ranby påpekar det paradoxala i att även känna glädje i sorgen och i vissheten

om att man faktiskt förmått älska.

Sjukdom kan man inte alltid påverka själv men små hälsofrämjande steg som förbättrar vardagen kan nog de flesta ta. Det är målet med det nya forskningsprojektet Livsstilsverktyget som Anders Rosengren varit med att utveckla.

ETT ANNAT TEMA i tidningen är kvinnor. På flera håll i världen väljs döttrar bort eftersom de anses som en belastning för familjen. Ett nytt forskningsprojekt om gendercide syftar till att undersöka hur attityder och djupt rotade föreställningar kan förändras. I Sverige är förstås situationen radikalt annorlunda men även här har kvinnor fått kämpa för sina rättigheter, visar en ny bok om kvinnokamp i Göteborg.

Allan Eriksson & Eva Lundgren

Urholkade anslag hotar kvaliteten

Foto: CARINA GRAN

Ständigt höjda kostnader och utebliven kompensation för faktiska löneökningar. Det gör att grundutbildningen urholkas, vilket går ut över undervisningens kvalitet.

– Det känns som att vara med i en Thelma & Louise-film, där man i full fart accelererar mot en avgrund, säger Henrik Agndal, prefekt på företagsekonomiska institutionen.

SEDAN 2018 HAR det så kallade lönekostnadspåslaget (LKP) höjts varje år och inför 2022 aviseras ytterligare en höjning om 1,5 procent. Siffrorna talar sitt tydliga språk. Mellan 2019 och 2020 ökade lönekostnaderna vid GU med 3,7 procent - inklusive avtalsenliga löneökningar, nyrekryteringar och befordringar samt

ökningar av LKP - men kompensationen från staten, alltså det som kallas för löne- och prisuppräkningen, var endast på 1,72 procent.

– Vem som helst förstår att den ekvationen inte går ihop. Kostnaderna för varje timme i lektionssal ökar mer än anslagsökningen. Medan industrin kan ta höjd för ökade kostnader genom att förhandla med underleverantörer, sitter vi en omöjlig sits. Vad ska vi förhandla om? Minska på administrationen eller undervisningen? Vi kan inte heller expandera utbildningen i all evighet. År efter år utarmas undervisningen ekonomiskt.

– Konsekvensen är att lärarna får mindre tid till undervisning, handledning och till att ge feedback. Ett par procent hit eller dit kanske inte spelar så stor roll på ett års sikt, men över tid blir det en stor skillnad.

Konsekvensen är att lärarna får mindre tid till undervisning, handledning och till att ge feedback.

HENRIK AGNDAL

– Vi ser ökade sjuktal och allt fler som blir utbrända. Vi får höra att undervisningen kan effektiviseras. Men det finns också en gräns för hur långt man kan gå innan det drabbar interaktionen mellan lärare och student. Det är den tiden vi nu måste minska på. Vi vet att lärarna har en yrkes stolthet och är mycket ambitiösa, men vi kan inte be dem att sponsra undervisningen med sin egen privata tid, det är ohållbart.

FÖRUTOM DE avtalsenliga löneökningarna på runt 2 procent årligen tillkommer löneökningar för nyrekrytering och inte minst befordringar.

– Vi försöker hålla de årliga löneökningarna i schack, men har svårt att parera för befordringar. Idag har lektorer rätt att bli sakkunnighetsprovade för att bli docenter och senare professo-

rer. Befordringarna kryper ner i åldrarna, de blir bara yngre och yngre, samtidigt som pensionsavgångarna blir färre. Man kanske måste ändra systemet så att befordran avgörs av verksamhetsbehov. Det går inte idag. Konsekvensen är att de som blir befordrade förväntar sig en högre lön. Det är fullt rimligt, annars är risken att de drar härifrån. Det blir också en fråga om att kunna behålla sin personal.

NU FÖR TIDEN rekryteras endast professorer om det finns externa forskningsanslag.

- Som tur är har vi haft en gynnsam situation på forskningssidan, där finns det mer luft, men med mer forskning är det färre som kan undervisa. Vi verkar också på en konkurrensutsatt marknad där en nydisputerad företagsekonom ofta kan välja mellan många olika arbetsgivare. När vi ska rekrytera är det svårt att få kompetent personal inom vissa områden. Som docent i Norge tjänar man betydligt mer än som professor i Sverige. Vi kan inte matcha lönerna i industrin och ofta inte högskolorna men kan i bästa fall erbjuda bättre möjligheter till fri forskning.

Företagsekonomiska institutionen har en komplex finansieringsmodell för både forskning och undervisning, där varje effektiv timme räknas. Varje kurs har en budget med ett visst antal timmar.

- HÄR VET VARJE lärare hur mycket undervisningstid hen kan lägga på en kurs. Det kan förstås slå orättvist, vissa som har gjort kurserna länge kommer kanske undan lite lättare medan nya får slita som djur. Men i slutändan ska det jämnas ut sig, det är poängen, säger Anders Ahlin, som började som ekonom 2019. När han började granska kursbudgetarna upptäckte han att det var något som inte stämde. Ingen hade rört kursbudgetarna på fem år.

Intäkterna på utbild-

ningssidan låg 2016 på 66,6 miljoner kronor och kostnaderna på 63,6 miljoner. Tre år senare hade intäkterna ökat med 2 miljoner men kostnaderna skenat iväg med cirka 9 miljoner.

Alla kalkyler visade på ett eskalerande underskott inom utbildningen.

2019 drog man i nödbromsen, budgeten för grundutbildning år 2020 låg på minus 8 miljoner kronor.

- Det var verkligen hög tid att agera snabbt men vi kunde inte ändra modellen mitt under läsåret, så vi var tvungna att vänta till hösten 2020. Prefekten lade ner ett stort arbete på att förankra förslaget i alla sektioner och frågade om det fanns något annat man kunde spara på. Det fanns det inte.

GENOM ATT SKÄRA i kursbudgetarna, 10 procent på grundutbildning och 20 procent på masternivå, samt dra in på externa föreläsare, kunde man i ett slag spara cirka 5 miljoner kronor.

- Det var ett drastiskt sparpaket men vi hade inga alternativ. Vi hade redan sparat på institutionens administration.

Anders Ahlin känner att han kan andas ut.

- Nu är vi precis i balans, ett nollresultat för i år. Men hur det ser ut om några år, vet vi inte.

Att andra institutioner sitter i samma sits är en klen tröst för Henrik Agndal.

- Vi hoppas på en kompensation för reella löneökningar men det är inte troligt. Vi kommer att lösa det även om det leder till mindre tid för interaktion med studenterna, kanske mer storföreläsningar och större klasser. Vi kan säkert kompensera det delvis med modern pedagogik, men vad händer på 10 eller 20 års sikt?

Allan Eriksson

FAKTA

LKP är lönekostnads-påslaget som arbetsgivaren betalar in för dig som är anställd men det syns inte i lönekuvertet. Till allra största delen innehåller det arbetsgivaravgifter (sociala avgifter) och avsättningar till förmånsbestämda pensioner. Avgifterna är olika och beror på den anställdes ålder. Därutöver tillkommer semestertillägget på 1,28 procent. Ett exempel: En professor har 1 miljon i årslön, vilket ska multipliceras med 1,5597 (LKP inklusive semestertillägg). Den totala kostnaden för GU blir drygt 1,5 miljoner kronor per år.

Tillägg	LPK	LKP inkl. semester
2022	55,50	57,49
2021	54,00	55,97
2019	52,00	53,20
2018	51,00	52,94

Den kompensation som GU får från staten kallas pris- och löneuppräknings (PLO). För 2021 var den 1,72 procent och nästa år 1,06 procent. GU fördelar sedan det ökade anslaget direkt till fakulteterna utan avdrag, men fördelningen ut till institutionerna beslutar fakulteten om.

De avtalsenliga löneökningarna vid GU (utfall RALS, heltid) var 2,01 procent 2018 och 2,35 för 2019.

Räntan styr

Att LKP höjs varje år är inte GU:s fel, påpekar ekonomichef Peter Tellberg, utan beror på det negativa ränteläge som Sverige befinner sig i.
- Det är en växande utmaning för hela högskolesektorn och ännu större för statliga verk.

PETER TELLBERG pekar på att det är den historiskt låga

räntenivån i Sverige som gör att pensionerna inte ökar i värde som de har gjort hittills.

- Därför måste kostnader för de förmånsbestämda pensionerna höjas och det är inget som vi som myndighet kan rå på.

Peter Tellberg tycker att kritiken är befogad om att de reella löneökningarna inte kompenseras. Han tror att regeringen förväntar sig att lärosätena ska göra effektiviseringsvinster.

- Det som bland annat styr uppräknings är industrifjänstemännens löneökningar. Därefter gör regeringen ett produktivitetsavdrag utan närmare precisering.

Men enligt Peter Tellberg finns det dock ingen större risk att vi skulle hamna i samma ekonomiska kris som Chalmers, där man tvingats spara 250 miljoner och göra sig av med 180 anställda.

- Nej, orsaken är att Chalmers tekniska högskola som privat stiftelse har en ännu högre pensionsskuld och hanterar den i egen regi, till skillnad från statliga universitet. Det är gamla pensionsåtaganden i kombination med ett historiskt lågt ränteläge som orsakar underskottet.

Från vicerektor till prorektor

Mette Sandoff, vicerektor för utbildning, tar över som prorektor efter Mattias Goksör, som lämnar sitt uppdrag av personliga skäl.

UNDER ETT extrainsatt möte i slutet av augusti beslutade universitetsstyrelsen att utse professor Mette Sandoff till tillförordnad prorektor från den 30 augusti 2021 till 30 juni 2023. Det innebär att en ny vicerektor ska utses och under en tid får alltså hon arbeta parallellt som prorektor och vicerektor.

- Prorektorsuppdraget är helt nytt för mig och jag behöver lägga tid på "inskolning" samt därtill hantera dubbla kalendrar tills ny vicerektor kan ta över.

Varför tackade du ja till uppdraget?

- Jag såg detta som en utmaning och en möjlighet att arbeta för universitetets bästa på en bredare nivå än min roll som vicerektor för utbildning. Det blir frågor som jag har följt idag, men inte ansvarat för, men också frågor som för mig är helt nya. Det uppstod ett behov och för mig är det viktigt att ta ansvar för universitetets verksamhet och bidra när jag kan.

Hur länge har du vetat om det här? Tvekade du?

- Jag fick frågan för en tid sedan. Jag funderade såklart, men kom ganska snabbt fram till att jag ville bidra.

Det är fortsatt osäkert läge med pandemin och stora förändringar på gång. Bland

Foto: JOHAN WINGBERG

Mette Sandoff lämnar sitt uppdrag som vicerektor för utbildning för att istället bli ny prorektor.

annat nya vicerektorer, större utredningar, en stor omorganisation på Gemensamma förvaltningen och lanseringen av en ny klimatväxling som skapat debatt.

- Jag tycker det är roligt att det kommer in nya personer med nya idéer och energi i ledningsgruppen. Jag ser det som att vi i samband med dessa förändringar har en möjlighet att tänka nytt och se problemen från andra perspektiv. Jag ser fram emot förändringsresan på Gemensamma förvaltningen och har goda förhoppningar om att detta leder till något ännu bättre.

Du lämnar posten som vicerektor för utbildningsfrågor som du har haft sedan 2012? Hur känns det?

- Det har varit väldigt stimulerande att arbeta som vicerektor för utbildning. Eftersom jag har varit med under ganska lång tid har jag haft möjlighet att påverka och följa många frågor och sett hur vi har utvecklat arbetet på universitetet. Självklart kommer en bit av mig att sakna närheten till de frågor och människor som jag har arbetat med så länge, men det känns bra att gå vidare till nya utmaningar.

Vad är extra viktigt att tänka på när det gäller överlämningen till ny vicerektor för utbildning?

- Fortsätta förvalta och driva den dynamiska gruppering utbildningsnämnden har utvecklats till samt axla övriga uppgifter som följer med rollen som vicerektor. I ett närperspektiv bör fokus ligga på att undvika onödigt avbrott i de frågor som redan drivs. Samtidigt, och i ett lite längre perspektiv, är det värdefullt med nya ögon och inspel vilket självklart ska uppmuntras. När det gäller konkret överlämning behöver den självklart anpassas till vem som tar över det vill säga vilken förkunskap personen i fråga har om uppdraget som helhet.

Du är också ny professor i offentlig förvaltning. Vilka färdigheter och erfarenheter därifrån tar du med dig in i GU:s högsta ledning?

- Forskning och utbildning inom ämnet offentlig förvaltning, vilket i korthet innebär studier av offentlig sektor, organisationsteori och ledarskap - här har jag vid det här laget en hel del erfarenhet från såväl teori som praktik. Det är värdefull kunskap att ha med sig och dra nytta av i ett ledningsuppdrag och något jag aktivt försökt dra nytta av i alla de ledningsuppdrag jag haft tidigare som studierektor, prefekt, vicedekan och vicerektor.

Allan Eriksson

Fotnot: Vid tidningens pressläggning var det ännu inte klart vem som blir ny vicerektor för utbildning.

GU måste bli mer synligt i världen

– Internationalisering är inget mål i sig utan ett medel för att nå så bra utbildning och forskning som möjligt, säger rektor Eva Wiberg om den internationaliseringsstrategi som nyligen antagits.

INTERNATIONALISERING var den punkt som stod högst upp på dagordningen när Eva Wiberg tillträdde för fyra år sedan.

– Jag insåg tidigt att internationalisering hade tryckts ner långt ut till institutionerna och avdelningsnivån. Göteborgs universitet var inte så synligt och attraktivt ute i världen och vi hade inte så många centrala avtal. Därför behövde vi en kraftsamling kring denna fråga, och det behöver vi fortfarande.

Det första hon gjorde var att bilda ett internationaliseringsråd, med sig själv som ordförande.

– Det första vi gjorde var att kartlägga behoven från fakulteterna och institutionerna för att se vilka regioner som var mest intressanta. I världen finns det uppemot 30 000 universitet men vilka vill vi jobba mer med? Det viktiga är bra kvalitet och ömsesidighet i avtalen.

DEN TRE SIDOR långa strategin, som gäller 2021–2024, säger inget om resultatet utan är istället inriktad på värdegrund och övergripande principer om autonomi och akademisk frihet. Den innehåller fyra områden: Hållbar utveckling, Omvärldsrelationer och samverkan, Ansvarsfull internationalisering och Kompetensförsörjning. Tanken är att strategin ska brytas ner i olika handlingsplaner. Eva Wiberg betonar att strategin är global och universitetsgemensam.

– Den dockar an till vår vision: *Ett universitet för världen.* Det här är vad vi kan åstadkomma tillsammans på en övergripande nivå. Samtidigt finns det alltid en frihet för respektive institution och fakultet att göra sina egna prioriteringar.

Strategin speglar det arbete som bedrivits de senaste åren. Några samarbetsavtal som rektor lyfter fram är MIRAI 2.0 med 11 svenska och 8 japanska universitet, SANORD som ska främja samarbete mellan lärosäten i Norden och södra Afrika och CALIE som är ett samarbete mellan svenska och amerikanska lärosäten kring ledarskap.

– DET SOM KÄNNETECKNAR dessa avtal är att vi går ihop i nätverk med andra svenska lärosäten. Vi ses inte bara som Göteborgs universitet utan också som en del av Universities of Sweden. Även om vi konkurrerar blir vi starkare tillsammans. Just nu planerar vi, tillsammans med svenska lärosäten, samarbetsavtal med Sydkorea och Indonesien. Det finns också ett jättestort intresse för mer samarbete med Nordamerika, Australien och Nya Zeeland.

Eva Wiberg vill helst av allt få till ett samarbetsavtal med University of California Exchange Programme (UCEAP), där de stora och högst rankade universiteten på amerikanska västkusten ingår.

– Lunds universitet har haft ett samarbete med UCEAP sedan 1960-talet. Jag tror vi har goda chanser eftersom våra profilområden passar så väl in där, men även värderingsmässigt är vi lika.

Även den stora digitala omställningen under pandemin har påverkat innehållet i strategin, med betoning på en ansvarsfull

Foto: JOHAN WINGEBORG

Vi behöver också tänka efter varför vi gör en viss resa och vi får nog acceptera att det kommer att kosta lite mer.

EVA WIBERG

och hållbar internationalisering.

– Min förhoppning är att Klimatramverket ska leda till att vi reser på ett mer hållbart sätt framöver som minskar våra koldioxidutsläpp i enlighet med klimatmålen. Det går ju inte att som Greta sätta sig på en båt över Atlanten men vi skulle kunna resa mycket mer med tåg i Norden och Europa. Vi behöver också tänka efter varför vi gör en viss resa och vi får nog acceptera att det kommer att kosta lite mer.

OCKSÅ INTERNATIONELL rekrytering är en fråga att ta på största allvar, enligt rektor, bland annat genom att fortsätta utveckla mottagandet av utländsk personal och erbjuda språkstöd.

Eva Wiberg vill också skapa möjligheter till sabbatical-program på samtliga fakulteter.

– Det inte bara viktigt för vår egen personal, utan om vi ska locka hit unga lovande forskare måste vi kunna erbjuda sammanhållen forskningsstid på antingen några månader eller ett halvår.

Även om digitala möten har visat sig fungera hyfsat väl slår Eva Wiberg ett slag för ökad mobilitet. Det är inte minst viktigt för studenter och doktorander.

– ATT FÅ KOMMA ut och se något annat, vidga sina vyer och få förståelse för att det finns en värld utanför, det är själva poängen med internationalisering. Det har kanske aldrig varit viktigare än nu med tanke på att vi lever i en tid av ökad populism, främlingsfientlighet och nationalism. Lika viktigt är internationalisering på hemmaplan, att verka i en miljö som inte är homogen.

Allan Eriksson

Vill höja tempot i digitaliseringen

Hur ska GU organisera, prioritera och finansiera en ökad digitalisering? Det är några viktiga framtidsutmaningar för ledningen. Nu har rektor tillsatt en arbetsgrupp som ska ta itu med digitaliseringsområdet.

– Den som tror att alla problem kring digitalisering snart är lösta riskerar att bli besviken. Men vi lovar att öka trycket när det gäller digitaliseringsfrågor, säger Jonas Landgren, docent i informatik, som leder arbetsgruppen.

DEN PÅGÅENDE pandemin och e-posthaveriet i höstas är några exempel på hur viktigt det är med välfungerande digitala lösningar, både vad gäller utbildning, forskning och administration, påpekar Jonas Landgren.

– Det är fantastiskt hur GU:s medarbetare snabbt ställde om och klarade övergången till verksamhet online i början av pandemin. Vi hade kunnat stänga ner och permittera folk men istället hittade vi olika sätt att hantera situationen. Senare, när e-posten slutade fungera, klarade vi det också och gick snabbt över till Teams. Det visar att GU är en tålig organisation, även om förstås alla omställningar inneburit väldigt mycket jobb.

DIGITALISERINGEN påverkar alla verksamheter: undervisning kan göras på nya sätt, forskning organiseras annorlunda, vissa arbetsuppgifter upphör och andra tillkommer.

– Digitalisering innebär förändring men också friktion; vi måste både förvalta och effektivisera det vi redan har samtidigt som vi testar och undersöker nya möjligheter.

Arbetsgruppens uppdrag

Foto: JOHAN WINGBERG

Jonas Landgren ansvarar för den nya arbetsgruppen som ska ta itu med digitaliseringsområdet.

handlar dock inte om att starta nya digitaliseringsprojekt, betonar Jonas Landgren.

– Sådana projekt är igång runt om på GU. Och självklart ska vi samarbeta med den kompetens som redan finns, exempelvis vid IT-enheten, som har väldigt god expertis, och vid PIL, som har enormt bra tankar om hur utbildningen kan lyftas.

ETT SKÅL TILL ATT ledningen fattat beslut om att se över digitaliseringsområdet är en utredning av Johan Magnusson och Tomas Lindroth tidigare i år. Den visar på brister både vad gäller digitaliseringsstrategi

och finansieringsmodell. Många saknar också ett centralt stöd för sina digitaliseringsbehov, vilket lett till så kallad skugg-IT, alltså inköp, utveckling och användning av IT som inte är centralt sanktionerad.

– Skugg-IT är ett fenomen som vi nog inte kommer undan, men vi måste fråga oss varför det uppstår, påpekar Jonas Landgren. Är stödet otillräckligt eller för långsamt? Kan beslut fattas längre ner i organisationen. Bör vi introducera nya verktyg på andra sätt? Det kan också vara så att vi är för dåliga på att förklara varför somliga förändringar måste få ta tid.

Har andra lärosäten samma utmaningar inom digitaliseringsområdet som GU?

– Ja, vi möter liknande frågor överallt; kanske kan vi samarbeta kring vissa lösningar. Men att vi på GU är så duktiga på att möta förändringar beror bland annat på att vi är decentraliserade. De senaste två åren har inneburit väldigt mycket förändring och det är imponerande hur väl GU:s medarbetare utfört det arbetet.

Eva Lundgren

FAKTA

Rektor fattade den 1 september beslut om en projektorganisation för digitalisering. Arbetet med att ta fram förslag på ambitionsnivå, strategier, styrformer och prioriteringar inom digitaliseringsområdet ska ledas av en styrgrupp. Det operativa arbetet ska ledas av en arbetsgrupp med uppgift att fram en projektplan för identifiering och prioritering av de olika digitaliseringsområdena. Arbetsgruppen leds av Jonas Landgren, docent i informatik.

Det visar att GU är en tålig organisation, även om förstås alla omställningar inneburit väldigt mycket jobb.

JONAS LANDGREN

Banken stoppade bedrägeriet

Foto: SHUTTERSTOCK

670 000 kronor var förlorade sedan månaderna tillbaka och internrevisionens rapport om bedrägeriet var i princip klar. Då räddade banken pengarna som Svenskt NMR Centrum betalat efter att ha fått falska fakturor. Frågan är om bedrägeriförsöket kunnat stoppas tidigare?

I OKTOBER 2020 betalade Svenskt NMR Centrum 670 000 kronor till vad de trodde var ett kanadensiskt företag som de köpt teknisk utrustning av. Men pengarna nådde aldrig fram, vilket upptäcktes.

En utredning visade att det kanadensiska företaget varit utsatt för phishing (nätfiske) och oavsiktligt försett bedragare med fakturauppgifterna. Via mejl hade bedragarna bland annat utgett sig för att vara "Aleksandra Andersson", "Accounting & Finances Executive", vid Göteborgs universitet - en person som inte existerar. Därefter skickades falska mejl och fakturor till upphandlingssektionen och berörda personer på Svenskt NMR Centrum. Bedragarna skrev att de skulle byta ut hela sitt betalssystem och förse Göteborgs universitet med vad som såg ut som trovärdiga fakturor med nya unika kontonummer.

INTERNREVISIONENS rapport konstaterar att "ansvaret för det inträffade vilar på båda parter". GU borde ha återkopplat för att "kontrollera och säkerställa riktigheten i begäran om ändrade

bankuppgifter" - en "allmänt vedertagen kontrollåtgärd". Det kanadensiska företaget uttrycker också till sist att "There were lapsus of care at both ends" efter att från början hävdat att informationsläckaget får antas ha en koppling till e-posthaveriet vid GU och som ett hackerintrång.

- Det påståendet stämmer inte. Vi har inte kunnat se någon som helst koppling till e-posthaveriet, utan menar på att det är nätfiskandet i Kanada som utgör basen för bedrägeriet, säger Jan Sandvall som gjort internutredningen.

DET GÅR DOCK inte att utesluta att e-posthaveriet hade en betydelse för händelseförloppet kring GU:s kontroll av de falska fakturorna. Göran Karlsson, förestandare för NMR Centrum:

- Vi har inte kunnat se om alla mejl kommit fram till alla våra kontaktpersoner. Det kan ha varit så att någon inte fått mejl som annars hade slagit larm. Men det kan vi bara spekulera i.

Relationen med det kanadensiska företaget beskriver han som god, vilket kanske inte är så konstigt - allt slutade ändå väl sedan den brittiska bank där bedragarna öppnat konto reagerade och aldrig satte in pengarna på själva kontot.

Hade ni känt likadant om ni blivit av med pengarna?

- Det är en bra fråga. Men vi har ingen anledning att misstänka företaget. De är välrenommerade och duktiga och lika bestörta som vi över att det kunde ske. Vi får se det här som en lärdom.

FAKTA

Vi utsätts dagligen för nätfiske, så kallad phishing. Målet brukar vara att komma åt inloggningsuppgifter för att komma in i olika system och sprida virus och/eller stjäla information. Nätfiske-mejl kan vara mycket trovärdiga och se ut som om de är utskickade av exempelvis en myndighet eller ett välkänt företag.

Bedrägeriförsök finns och kryper närmare hela tiden.

När GU fick tillbaka pengarna efter ett drygt halvår var internrevisionens rapport nästan klar.

- Det hade såklart blivit en annan skrivning om inte pengarna hade kommit tillbaka, konstaterar Jan Sandvall.

Efter bedrägeriförsöket har ekonomienheten gått igenom ärendet och konstaterat att det inte finns någon möjlighet att kontrollera betaluppgifter och uppgifter om leverantör vid internationella transaktioner. Därför är det särskilt viktigt att kontrollera ändring av bankuppgifter hos den utländska leverantörens kontaktperson och be om ett undertecknat dokument av företagets "proof of bank details".

Lars Nicklason

Så här undviker du att drabbas:

- ➔ Klicka aldrig på länkar i mejl eller sms om du inte är helt säker på vem avsändaren är och vart länken leder.
- ➔ Lämna aldrig ut ditt lösenord eller användarnamn.
- ➔ Installera inga appar eller programvaror via mejl eller sms.
- ➔ Godkänn inte att något laddas ner till din dator/mobil om du inte vet vad det är för något och vem avsändaren är.
- ➔ Om du vill komma till en webbsida men är osäker på om en länk är pålitlig, skriv hellre in webbsidans adress manuellt i adressfältet i stället för att klicka på länken.

Läs mer om hur du skyddar dig mot bedrägerier och datavirus på Medarbetarportalen.

Elin Nord menar att många både blir uppgivna och ledsna av att det inte händer något på lönefronten.

Bibliotekarier har en sämre löneutveckling

I decennier har bibliotekarierna på UB försökt få upp sina löner. Men det tycks som förgjort. Den som vill ha högre lön får byta titel eller bli chef.

FÖR 11 AR sedan röt Saco ifrån i GU Journalen. Missnöjet jäste bland bibliotekarierna över den orimliga löneskillnaden på 3 500 kronor mellan bibliotekarier och adjunkter. På tolv år hade det inte hänt någonting trots att det då sågs som en osaklig löneskillnad.

Så hur ser det ut idag? Jo, löneskillnaden är nästan på kronan lika stor - ungefär 3 500 kronor. Sedan 2010 har alltså ingenting hänt.

- Den tidigare biblioteks-

ledning har inte varit intresserad av att lyfta fram bibliotekarierna. Snarare tvärtom. När man fick besparingskrav samtidigt som prenumerationskostnaderna ökade ville man hålla nere lönerna. Istället började man jämföra universitetsbibliotekariers löner med folkbibliotekariers, vilket är orättvist. Det är två olika professioner inom bibliotekarieryrket, säger Maja Pelling, ordförande för Saco-S-rådets styrelse vid Göteborgs universitet.

UNDER ÄREN HAR hon märkt ett groende missnöje bland personalen på UB. Känslan av att det inte ens är någon idé att försöka få upp lönerna har

Maja Pelling

När man fick besparingskrav samtidigt som prenumerationskostnaderna ökade ville man hålla nere lönerna.

MAJA PELLING

brett ut sig. Samtidigt är man fast i strukturen - en bibliotekarie är en bibliotekarie, karriärvägarna få.

- Vill man ha högre lön får man bli chef, brukar man säga. Eller så får man byta titel, till exempel till IT-arkitekt eller IT-utvecklare, som några gjort.

Biblioteksyrket står inte högt i kurs. Livslönen för en utbildad bibliotekarie är 10 procent lägre jämfört med den som börjar jobba direkt efter gymnasiet och förstås ännu lägre jämfört med yrken med motsvarande utbildningsnivå, till exempel ekonomer, jurister och civilingenjörer.

- Jag tror att alla som väljer det här yrket vet om att det ser ut så här, men det betyder inte att det är rätt. Man blir så klart både uppgiven och ledsen, också lite arg när man hör om skillnaderna. Det känns väldigt tråkigt att det inte händer någonting, säger Elin Nord, bibliotekarie på UB och ledamot i förbundsstyrelsen för DIK.

HON TYCKER ATT en rimlig och skälig lön borde ligga i nivå med exempelvis adjunkters och ekonomers på GU, men tror att bibliotekarier som grupp upplever sig som osynlig och att man drunknar bland alla större personalgrupper när fackliga frågor ska drivas.

- Vad jag hört så jämför man sig med kollegor på andra biblioteksenheter och inte med andra yrkesgrupper. Det kan ju också handla att man faktiskt inte vet hur löneläget ser ut hos andra grupper.

Morgan Palmqvist, överbibliotekarie på UB, skriver just nu själv på en vetenskaplig artikel som undersöker tesen att bibliotekaryrket är undervärderat på grund av att det är kvinnodominerat.

- Jag tror inte att man fullt ut förstår hur mycket nytta man har av UB och av dem som jobbar här. Det är den problematiken jag vill åt.

Bilden av bibliotekarier som kvinnor som älskar böcker försvårar vårt arbete och ger i förlängningen ett sämre stöd till våra forskare och studenter. Yrket är ju något helt annat idag, men jag tror den bilden lever kvar, säger han.

- Undervärderingen av yrket handlar inte bara om lön utan också om hur yrkeskategorin, trots ökad relevans sett till ett alltmer svårnavigerat informationslandskap, under en 20-årsperiod minskat med cirka 20 procent i högskolesektorn. Detta medan andra administrativa anställningar under samma period ökat med cirka 60 procent.

MORGAN PALMQVIST är dock tveksam till jämförelsen med adjunkters löner, speciellt med dem från andra områden än humaniora.

Lönesättningen för adjunkter är för flera områden mer påverkad av näringslivets löner när man behöver yrkesverksammas kompetens inom vissa programutbildningar. Adjunkter har i sin anställning också ett annat ansvar genom sin läranställning och direkta koppling till examinationen och ämnets kunskapsutveckling.

- Jag jämför gärna med ekonomer, även om de inte har samma närhet till det akademiska arbetet som en bibliotekarie oftast har. En civilekonom har ungefär lika lång utbildning och yrket kräver ungefär samma läggning kring administration och ordning och reda. Jag har ibland hört skämtsamma gliringar om ordningsamma bibliotekarier, men när hörde du någon ge om gliring angående ordningsamma ekonomer?

JÄMFÖRELSEN PEKAR på ett ännu större gap. Vid årsskiftet tjänade en redovisningsekonom (vilket enbart kräver gymnasieutbildning) i snitt över 5 000 kronor mer än en bibliotekarie. Så vad kan göras för att få upp bibliotekariernas löner?

- Vi är mitt uppe i förhandlingar om ett nytt RALS-avtal, säger Maja Pelling. Vad vi kan göra är att argumentera för att bibliotekarier gör ett viktigt jobb. Vi måste synliggöra vårt yrke och vi hoppas att det också kommer att synas i kommande lönerörelse.

Text: **Lars Nicklason**
Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

MEDELLÖN JULI 2021:

Bibliotekarier: 36 265

Adjunkter: 39 720

Hela GU: 41 748

MEDELLÖN DECEMBER 2020:

Bibliotekarier: 35 602

Redovisningsekonom: 40 750 (kräver bara gymnasieutbildning)

Ekonomicontroller: 45 389

Ekonomisamordnare: 46 800

Fakultetskontroller: 49 450

MEDELLÖN DECEMBER 2010:

Bibliotekarier: 30 150

Redovisningsekonom: 34 375

Ekonomicontroller: Ej angiven

Ekonomisamordnare: 34 263

Fakultetskontroller: 38 450

På GU:s universitetsbibliotek arbetar 100 kvinnor och 32 män. Kvinnorna tjänar i snitt något bättre än männen.

Öppna kurser för allmänheten

Hållbar utveckling, levnadsvanor samt turism – det är några ämnen som sedan den 27 september kan studeras inom pilotprojektet DURK.

– Det handlar om en universitetsgemensam satsning på nätbaserade och avgiftsfria resurser som är öppna för vem som helst. Syftet är att bidra till ökad kunskap i samhället men en bieffekt kanske kan vara att lärare och forskare stimuleras till nya samarbeten, förklarar tillförordnade projektledaren Maria Sunnerstam.

UPPRINNELSEN TILL PROJEKTET är de utökade medel som GU, liksom andra lärosäten, fått från regeringen, just för att satsa på öppna kurser. Men också nya skrivningar i högskolelagen framhåller vikten av att högskolan främjar livslångt lärande och sprider vidare den kunskap som produceras.

– DURK-projektet är visserligen litet med ganska små resurser, berättar Maria Sunnerstam. Men vi jobbar som om det handlar om etablerade kurser, med en plattform, infrastruktur och ett stort antal deltagare. I slutrapporten, som ska vara klar i december, kommer vi att utvärdera vad som varit bra och vad vi måste fundera vidare på.

Kurserna, som i vissa fall snarare handlar om öppna resurser än om en traditionell kurs, är gjorda för att en bred allmänhet ska kunna ta del av dem.

– Men vi riktar oss lite extra till studieovana personer. Grundtanken är att göra kunskap tillgänglig för fler.

Alla kursdeltagare måste regi-

strera sig. Men för övrigt finns inga krav, berättar Gustav Öberg, systemadministratör på PIL.

– Lärarna har själva fått utforma sina kurser och anpassa innehåll och förmedlingssätt till det som fungerar för dem. Eftersom den här typen av öppna kurser knappt getts tidigare vid GU är fortfarande mycket oklart: Kan deltagarna studera i egen takt eller bör de styras upp på något sätt? Hur läroleda bör kurserna vara? Är ett quiz ett bra sätt att skapa engagemang? och så vidare. Våra lärare har jättestor kompetens att bedriva undervisning på distans, något som skärpts ytterligare under pandemin, vilket förstärks underlättar.

OCKSÅ VAL AV plattform, som kan användas över tid och skalas upp, har varit en diskussionsfråga.

– Till slut valde vi en fristående version av Canvas, som vi hoppas ska funka bra.

De kurser som tagits fram på de olika fakulteterna har flera saker gemensamt, förklarar Annika Bergviken Rensfeldt, docent i pedagogik.

– De vänder sig till lite nya

Grundtanken är att göra kunskap tillgänglig för fler.

MARIA SUNNERSTAM

målgrupper, handlar om profilområden, är samhällsrelevanta och bildande. En viktig utmaning är hur man kan skapa social interaktion och återkoppling. Engagemang från lärarna är viktigt för ett gott resultat men kräver dock insatser som är svåra att planera för just här. Vi har också försökt hitta sätt att skapa utrymme för den här utbildningsformen, som kompletterar ordinarie utbildning och uppdragskurser, så att institutionerna kan göra idéerna möjliga.

UB SPELAR EN viktig roll i satsningen, förklarar Erik Boström, bibliotekschef på Humanistiska biblioteket.

– Det material som används i kurserna måste vara öppet tillgängliga, möjliga att ladda ner och dela med andra. Sådana läromedel, som håller hög vetenskaplig kvalitet, finns det inte så mycket av idag. UB:s digitala resurser är inlåsta i olika avtal, vilket gör att de visserligen är tillgängliga för allmänheten men inte över nätet. Istället måste intresserade komma hit för att ta del av dem på plats.

Vid UB är man van vid att ge stöd till studenter.

– Men stora öppna online-kurser har vi aldrig arbetat med tidigare. Andra problem handlar om hur kurserna ska underhållas och göras sökbara för framtiden. Så man kan säga att DURK-projektet öppnar för de riktigt stora frågorna om vilken roll biblioteket ska spela i framtidens samhälle.

Fredrika Lagergren Wahlin, rektorsråd för särskilda samverkansfrågor, hoppas att olika lärosäten på sikt kommer att kunna samverka kring öppna kurser och andra resurser.

– Jag sitter i SUHF:s arbets-

grupp för digitalisering och där diskuteras de många frågor som öppna kurser ger upphov till: det handlar om GDPR, öppna licenser, tekniska frågor och en massa annat. Lärarna ska inte behöva sätta sig in i allt detta utan det borde finnas en central policy vid varje lärosäte för hantering av frågorna. Ännu bättre vore förstås om de olika lärosätena kunde hitta ett gemensamt förhållningssätt.

Samtidigt som öppna onlinekurser är spännande är det viktigt att slå vakt om den ordinarie utbildningen, påpekar hon.

- Den utbildning som tar tid, ger grundläggande kunskaper och är utvecklande för hela människan är förstås något helt annat än dessa resurser. Men en öppen kurs på nätet kan öka kunskapsbildningen i samhället och kanske också locka nya studenter, som tidigare inte sett universitetet som ett alternativ. Det är förstås en viktig uppgift.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

DELNINGSKULTUR för utbildning, rekrytering och kunskapsutveckling (DURK), är ett universitetsövergripande projekt som ska utveckla modeller och strukturer för öppen, nätbaserad och avgiftsfri utbildning. Drivande i projektet har bland andra Anne Algers, docent i pedagogik, varit.

Följande kurser lanserades den 27 september: *The Problem of Antibiotic Resistance*, *Filmisk gestaltning, rytm*, *Hållbar utveckling genom turism och evenemang*, *Lifestyle Habits - an Introduction to Physical Activity and Health*, *Teaching and Learning about Sustainability* samt *Verktygslåda för hållbart studieliv*.

Finansieringen kommer från regeringens satsning på 60 miljoner kronor för att lärosätena ska kunna stärka sin distansutbildning och erbjuda mer öppen nätbaserad utbildning. Av satsningen får GU närmare 4 miljoner kronor varav 1,9 miljoner går till DURK. Se också: pil.gu.se/projekt/durk.

Anne Farewell har länge engagerat sig för öppna kurser.

Ökar förståelsen för vad forskning är

Kursen *The Problem of Antibiotic Resistance* lär ut grunderna om bakterier och antibiotika men diskuterar också politiska och sociala aspekter av problematiken. *Filmisk gestaltning, rytm* handlar om att lära sig identifiera olika rytmiska mönster i vår omgivning. Det är två öppna kurser som precis startat.

ANNE FAREWELL, docent i mikrobiologi, har länge arbetat för att GU ska satsa på öppna kurser, exempelvis i form av så kallade MOOC:ar. Den öppna kurs som nu kommer att ges bygger på kursen *Antibiotikaresistensens problematik*, som utvecklats av Centrum för antibiotikaresistensforskning som har haft sammanlagt drygt 2 000 studenter.

- Redan från början fanns en tanke att öppna upp kursen för allmänheten, något som nu alltså förverkligas. Den största skillnaden mellan de båda kurserna är att den öppna kursen inte ger poäng utan bara ett certifikat, men annars är det i princip samma innehåll.

Tommy Spaanheden, lärare i filmisk gestaltning, har gjort en kurs tillsammans med kollegan Karl Hedin.

- Den består av korta föreläsningar, videobaserade instruktioner och text-

material som ger redskap för att förstå olika rytmiska komponenter i vår vardag. Deltagarna får också pröva olika praktiska experiment när det gäller rytmiska beståndsdelar i det filmiska berättandet.

Kursen är inte lärlarledd utan deltagarna får själva ansvara för sin kunskapsutveckling.

- En sådan här kurs kan aldrig ersätta en riktig universitetskurs som ju erbjuder en speciell studiemiljö, utrustning, lokaler samt samtal med lärare och andra studenter. Men den kan vara ett viktigt komplement till annan utbildning. Och även om det inte är huvudsyftet kan dessa kurser också locka nya studenter som kanske inte ens funderat på högre utbildning som en möjlighet.

ANNE FAREWELL HOPPAS att DURK-projektet ska leda till ett centraliserat system och bättre stöd för öppna kurser.

- Det handlar om tredje uppgiften men också om att ge allmänheten möjlighet att lära sig vad forskning vid ett universitet är. Det gäller inte bara det svenska samhället utan även globalt eftersom vi lever i en sammanlänkad värld. En positiv bieffekt av kurserna kan vara att de också ökar vårt lärosätes anseende hos allmänheten.

Eva Lundgren

Lärande samarbete

Intresserad av att utveckla din pedagogik? I så fall kan GU:s samverkan med Open University vara något för dig.

SEDAN 2017 samverkar PIL-enheten med Open University (OU) kring en seminarierie om högskolepedagogik för att sprida både erfarenheter av undervisning och forskning.

- Seminarierna hålls fyra gånger om året via Zoom. Varannan gång är GU värd, varannan gång OU, berättar Linda Bradley, docent i pedagogik, och en av dem som arrangerar GU:s del av samverkan.

Olika föreläsare bjuds in som talar om något aktuellt ämne. I exempelvis juni berättade Tim Lowe och Carlton Wood om hur OU arrangerar examinationer på nätet, något man har lång erfarenhet av.

- Vi har alla möjliga teman och medverkande från olika områden och discipliner, förklarar Linda Bradley. Till sammans med våra brittiska kollegor lägger vi ner mycket energi på att hitta intressanta ämnen och vill exempelvis att våra excellenta lärare är med och sprider sina erfarenheter.

Syftet med samarbetet är också att öka den kollegiala samverkan och förståelsen mellan olika ämnen, påpekar Linda Bradley.

- Och att ta del av hur man gör i ett annat land är förstås alltid värdefullt.

Intresset för högskolepedagogiska frågor har ökat bland GU:s lärare de senaste åren, menar Linda Bradley.

- Seminarierna tillsammans med OU kan vara ett sätt att få nya idéer. De är öppna för alla medarbetare på GU, men man måste anmäla sig för att få exempelvis Power Point-presentationer.

Mer information: <https://pil.gu.se/aktiviteter/seminarier>.

Hackathon om miljövänliga transporter

Hög energiförbrukning och stora utsläpp av växthusgaser, det är några problem som transportsektorn brottas med. Hur löser man dem? En hackathon med masterstudenter, arrangerad av EUTOPIA-nätverket, kan kanske ge helt nya lösningar.

ÄVEN OM ALLA lärosäten inom EUTOPIA-nätverket på olika sätt är iblandade, är det två universitet som står för själva genomförandet: GU och Vrije Universiteit Brussel. Två GU-medarbetare är huvudledare för arrangementet: Catrin Lammgård, lektor i logistik, och Marta Gonzalez-Aregall, biträdande universitetslektor i logistik.

Marta Gonzales-Aregall

- Cirka 100 masterstudenter kommer att medverka, ungefär lika många från Göteborg som från Bryssel, berättar Catrin Lammgård. De ska arbeta i interaktiva workshoppar i blandade grupper om 4-5 studenter och varje grupp väljer att fokusera på ett problem inom hållbara transporter.

Workshopparna kommer att bestå av tre delar, berättar Marta Gonzalez-Aregall.

- Först får studenterna en genomgång av forskningsläget inom området och får lära sig vilka de främsta utmaningarna är när det gäller hållbara transporter. Sedan får varje studentgrupp välja en utmaning som de undersöker extra noga och komma med idéer på lösningar som också formuleras som en affärsidé. Med stöd av lärarna, men också av experter inom offentlig sektor och näringsliv, tar studenterna sedan fram ett koncept, som de vässar så mycket de bara kan. Sedan är det dags för själva hackathonfinalen.

TÄVLINGEN BEDÖMS av en jury, bestående av både lärare och externa intressenter, förklarar Marta Gonzalez-Aregall.

- Bedömningen sker enligt tre kriterier: idéernas originalitet, deras hållbarhet samt om de är ekonomiskt och tekniskt genomförbara.

Förhoppningen är att denna första EUTOPIA-hackathon ska följas av fler, förklarar Catrin Lammgård.

- Det här sättet att arbeta tror jag kan vara inspirerande även när det gäller andra komplicerade samhällsutmaningar. Man tar reda på fakta, delar in frågan i mindre bitar, jobbar förutsättningslöst i grupper och presenterar sedan förslag som ska vara innovativa och hållbara. Inte minst viktigt är att de också går att förverkliga så att de leder till konkret förändring.

Eva Lundgren

FAKTA

EUTOPIA är ett nätverk som startade 2019 av sex lärosäten. Den 16 september tillkom ytterligare tre universitet. Idag består EUTOPIA av: Göteborgs universitet, Pompeu Fabra University Barcelona, Vrije Universiteit Brussel, CY Cergy Paris University, Technische Universität Dresden, NOVA University Lisbon, Univerza v Ljubljani, Università Ca' Foscari Venezia samt University of Warwick.

Eutopia Hackathon in sustainable transportation sker inom ramen för en learning unit inom EUTOPIA:s arbetspaket 2 (utbildning). Just nu pågår en ny rekryteringsprocess för att bli en learning unit vid GU. Skicka in din intresseanmälan senast 15 oktober. Frågor? Kontakta Jan Lif, ansvarig för samordning av EUTOPIAS utbildningspaket vid GU: jan.lif@gu.se.

Stärk infrastrukturen!

Forskningsfinansiering, internationalisering och tydliga karriärvägar för fler grupper, det är några viktiga frågor som Carina Mallard vill ägna sig åt som ny vicerektor för forskning.

– En av mina första uppgifter blir dock att träffa alla dekaner och försöka sätta mig in i de olika fakulteternas många frågor.

CARINA MALLARD, professor i experimentell perinatal hjärnskadeforskning, var fram till den 31 juli chef för Core Facilities, en universitetsgemensam resurs vid Sahlgrenska akademien med några av Sveriges mest avancerade tekniker och analysverktyg för forskning inom det medicinska området.

Hon har fram till nu också suttit i VR:s Rådet för forskningens infrastrukturer men kommer nu istället att sitta i URFI, Universitetets Referensgrupp för Forskningsinfrastruktur. Och just infrastruktur ser hon som bland de viktigaste att ägna sig åt som vicerektor.

– Många tänker nog att forskningsinfrastruktur mest handlar om kostsamma anläggningar inom medicin, naturvetenskap och teknik, som Max IV i Lund eller det nationella centrumet SciLifeLab. Men alla vetenskapsområden har behov av bra infrastruktur. Dessa kräver också utbildningsinsatser, både för seniora och unga forskare samt för annan personal och det är förstas viktigt att satsa på.

JUST kompetensutveckling och tydliga karriärvägar för den tekniska personalen är något av en hjärtefråga för Carina Mallard.

– De som arbetar med våra olika anläggningar är duktiga personer, ofta disputerade,

Carina Mallard är ny vicerektor för forskning.

Vi bör också bli bättre på att stödja de forskare som koordinerar stora internationella projekt, det handlar om krävande åtaganden som tar både tid och resurser.

CARINA MALLARD

Carina Mallard

Aktuell: Ny vicerektor för forskning.

Bakgrund: Doktorerade 1995 vid University of Auckland, Nya Zeeland, postdoktor 1996–1998 vid University of Melbourne, Australien, professor i experimentell perinatal hjärnskadeforskning vid GU sedan 2006, studierektor vid Sahlgrenska akademien 2006–2015, gästprofessor vid Kings College London 2015–2019, föreståndare för Core Facilities 2018–2021.

Familj: Man och två barn.

Bor: I Pixbo.

Övriga intressen: Har två hundar som bidrar till att jag kan njuta av naturen i alla väder. Resor för att utforska nya platser samt att träffa familj och vänner.

som utvecklar nya metoder, olika projekt och dessutom medverkar i utbildningen. Om dessa viktiga medarbetare kan avancera på ett mer självklart sätt kommer det att underlätta både rekrytering och deras vilja att stanna kvar vid våra lärosäten, vilket i sin tur är ett viktigt stöd för forskningen.

DEN 11 AUGUSTI överlämnade Tobias Krantz, tidigare högskole- och forskningsminister, utredningen *Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur* till regeringen. Bland annat föreslår han inrättandet av en ny myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse samt en myndighet för digital infrastruktur.

– Det låter rimligt. Infrastruktur av särskilt nationellt intresse innebär stora kostnader och mängden forskningsdata är ju enorm och ökar dessutom hela tiden. Det kan inte vara varje enskilt lärosätes ansvar att stå för all hantering och lagring.

Forskningsfinansiering är en annan betydelsefull fråga för Carina Mallard.

– Bland annat borde vi bli bättre på att söka internationell finansiering, inte minst från EU. GU har faktiskt fått sämre utdelning från Europeiska kommissionens *Horisont*

2020 jämfört med tidigare satsningar. Att söka medel från EU är inte så lätt men vi har flera duktiga medarbetare på bland annat Forsknings- och innovationskontoret som hjälper till och som kan användas ännu mer. Vi bör också bli bättre på att stödja de forskare som koordinerar stora internationella projekt, det handlar om krävande åtaganden som tar både tid och resurser.

Också unga forskares karriärmöjligheter engagerar Carina Mallard. Bland annat skulle hon önska att de fick betydligt längre tid för meritering.

– SJÄLV VAR JAG forskarasistent i fyra år efter en fyraårig postdoktorsperiod vilket gav mig möjlighet att publicera mig, lära mig fältet och överhuvudtaget komma igång. Så ett återinförande av något liknande dessa forskarasistenttjänster tror jag skulle vara värdefullt för många i början av karriären.

Uppdraget som vicerektor är på 80 procent.

– Det innebär att jag kommer att ha en fot kvar i forskningen, något jag tycker är väldigt viktigt.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Samverkan borde vara meriterande

– Göteborgs universitet är en enorm kollektiv problemlösarorganisation som bidrar till utvecklingen i hela samhället. Ändå väger samverkan ganska lätt som akademisk merit. Det hoppas jag kunna ändra på, förklarar Torbjörn Lundh.

Han är professor i biomatematik och ny vicerektor för samverkan och nyttiggörande.

SAMVERKAN, eller tredje uppgiften som det tidigare hette, framhålls ofta som något som universitetet måste satsa mer på. Men vad är samverkan egentligen?

– Jag har precis lämnat mitt uppdrag som Naturvetenskapliga fakultetens förste vicedekan för samverkan, och den frågan sysselsatte mig mycket i början. Vid Uppsala universitet finns en tredelad definition som jag tagit till mig: samverkan handlar om samarbete, nyttiggörande samt informations-spridning och utbyte med det omgivande samhället. Dessa delar kan sedan preciseras ytterligare: informations-spridning kan exempelvis handla om populärvetenskap, deltagande i den offentliga debatten, skolbesök och så vidare.

ORDET "NYTTIGGÖRANDE" är dock känsligt för många. Forskningen ska ju vara fri och inte gå någon annans ärenden.

– *A Mathematician's Apology* heter en essä från 1940 där den brittiske matematikern Godfrey Harold Hardy påpekar skönheten hos talteori, en gren inom matematik som han menade bara

finns för sin egen skull, utan att vare sig göra nytta eller skada. Talteori utgör dock grunden för kryptografi som, i takt med datorernas spridning i samhället, blivit ett väldigt hett område. Exemplet visar att det är svårt att avgöra vad som kan vara användbart i framtiden, vilket förstas är ett argument för fritt kunskaps-sökande. Den som ogillar "nyttiggörande" kan hitta på ett annat ord, det viktiga är vad vi gör, inte hur vi benämner det.

SJÄLV HAR Torbjörn Lundh bidragit till nyttiggörande bland annat genom att, tillsammans med en kärkirurg och en textiltkniker, skapa ett särskilt bandage som är lätt att linda med exakt rätt tryck.

– Att det skulle finnas problem med att lägga tryckförband, som man gjort i tusentals år, hade jag ingen aning om innan jag träffade kärkirurgen. Samarbetet ledde alltså till både nya insikter och en ny produkt.

Torbjörn Lundhs ämne, biomatematik, finns i gränslandet mellan kemi, fysik, medicin och datalogi, förutom matematik och

Det kan vara svårt att avgöra vad som blir användbart i framtiden, vilket förstas är ett argument för fritt kunskaps-sökande.

TORBJÖRN LUNDH

biologi. Mötena med många olika sorters forskare har fått honom att fundera över hur ömsesidig förståelse kan underlättas.

– **TILLSAMMANS MED** Chalmerskollegan Philip Gerlee gav jag för några år sedan ut boken *Vetenskapliga modeller*. Där försöker vi reda ut vad olika forskare menar när de säger att de använder en modell. Handlar det om en förenklad representation av verkligheten, ett sätt att förklara ett matematiskt samband eller rent-

Torbjörn Lundh

Aktuell: Ny vicerektor för samverkan och nyttiggörande.

Bakgrund: Professor i biomatematik, disputerade 1996 vid Uppsala universitet med avhandlingen *Kleinian groups and thin sets at the boundary* med den populärvetenskapliga sammanfattningen *Dansande krabbor och fartyg på drift*.

Var postdoktor vid Cambridge och SUNY, Stony Brook, New York. Läsåret 2015–2016 var han gästprofessor vid Stanfords universitetssjukhus, Kalifornien. 2018–2021 var han vice-dekan för samverkan, innovation och internationisering vid Naturvetenskapliga fakulteten.

Familj: Fru och två vuxna barn.

Bor: Billdal.

Intressen: Spela trombon i Möbiusbandet, motorcyklar, segling och squash.

av om en fysisk plastkonstruktion som ska föreställa molekyler? Samarbetssvårigheter kan bero på att man inte har klart för sig att man menar olika saker med samma ord. Vare sig man samverkar inom eller utom universitetet kan det därför vara till hjälp att föreställa sig att man är på besök i ett annat land: Den som är i Japan vet ju att hen måste försöka förstå de regler och uppförandekoder som finns där.

GU är ett brett lärosäte med en enorm samverkanspotential,

påpekar Torbjörn Lundh.

- Vi har Jonsereds herrgård, Vetenskapsfestivalen, after work på Pustervik, forskare som skriver debattartiklar, gör utredningar och jobbar tillsammans med näringslivet. På samma sätt som man kan åka på konferens för att få nya insikter kan ett samarbete med Astra Zeneca eller med en skola leda till intressanta möten och oväntade frågeställningar. Forskning, utbildning och samverkan är alla verksamheter som berikar varandra.

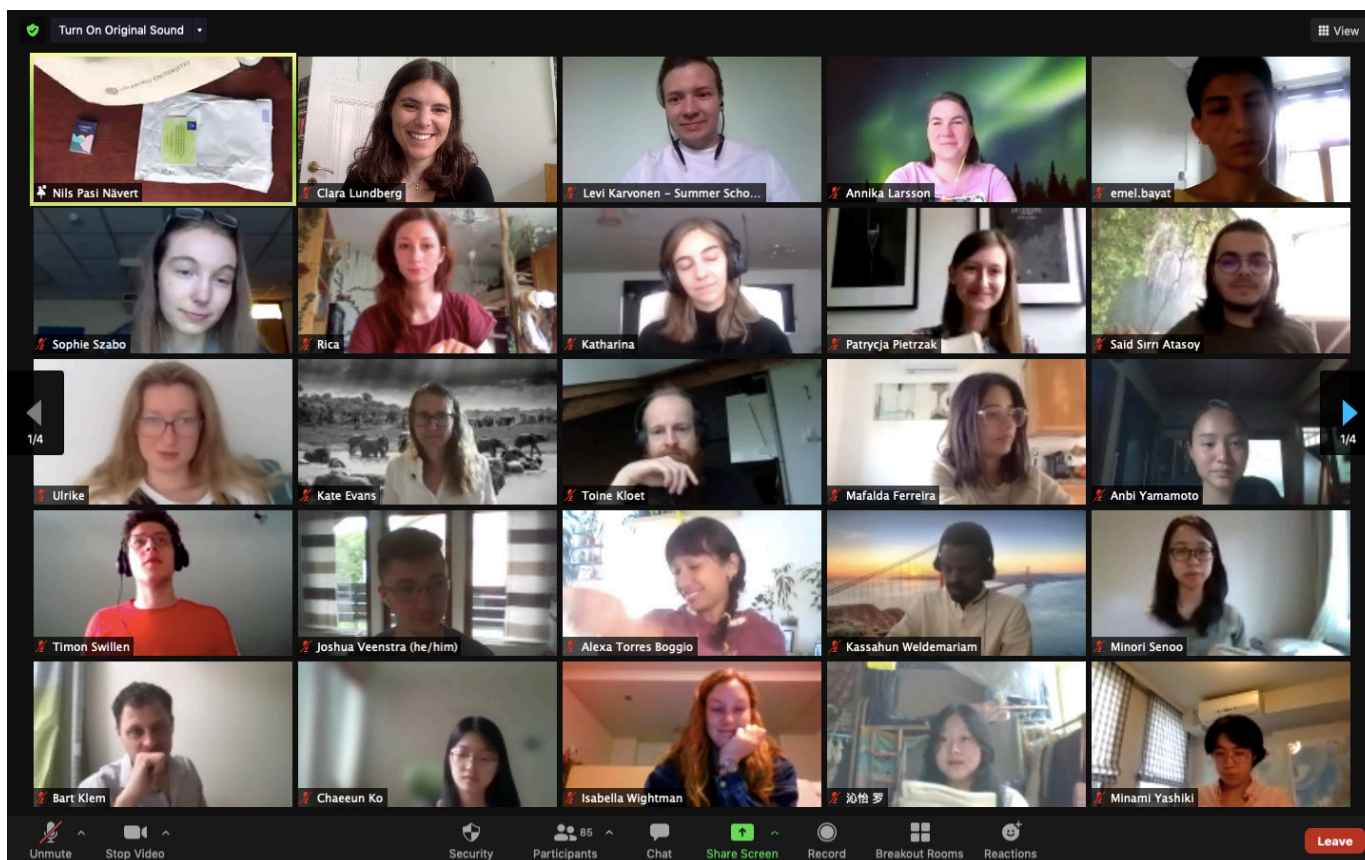
Torbjörn Lundh menar att GU har en enorm potential när det gäller olika former av samverkan.

Samverkan är både en skyldighet och en möjlighet, påpekar Torbjörn Lundh.

- Samverkan ökar också universitetets synlighet i samhället och kan göra att vi får en större del av kakan inom både forskning och utbildning. Precis som all annan viktig verksamhet ska samverkan självklart vara meriterande och det är något jag ser som en viktig uppgift att verka för.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Digital sommarkurs fungerade över förväntan

I år genomfördes GU:s första Summer School for Sustainability, en sommarskola i hållbarhet – helt digital. Mer än 180 studenter från över 20 länder läste tillsammans under juli månad.

Intresset var stort – över 800 personer sökte till de sex kurserna.

– Det var mycket lyckat, sammanfattar Annika Larsson, projektledare på International Centre.

DET HAR REDAN fattats beslut om att arrangera sommarskolan fram till 2024 med hållbarhet som tema.

– Nu har årets sommarskola utvärderats och planeringen är i gång inför nästa år. Hittills har det kommit fem förslag på kurser från lika många fakulteter. Vi får se om det blir digitalt eller på plats, säger Annika Larsson.

Det unika med Summer School for Sustainability är att den tar avstamp i Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen. I kurserna ingår även sociala och praktiska moment där studenterna ska föreslå möjliga lösningar på klimathoten.

– Göteborgs universitet har en mycket tydlig profil inom hållbarhet, så det var lätt att marknadsföra de sex kurser-

Foto: PRIVAT

Annika Larsson är projektledare för sommarskolan.

na, som i sommar riktade sig till utbytesstudenter vid partneruniversitet. De läser tillsammans med svenska studenter, vilket bidrar till internationalisering på hemmaplan, påpekar Annika Larsson.

DE DRYGT 180 platserna fylldes upp snabbt och studentmixen var mycket blandad, från ett 20-tal länder och studenter på olika nivåer.

Från början var det Hans Abenius, chef för International Centre, som plockade upp idén efter önskemål från flera av universitetets partneruniversitet som ville kunna skicka studenter för

en kortare tid än en hel termin. Men det har tagit sin tid att få det på plats. Planen var att dra igång 2020, men pandemin kom emellan.

- Tanken var också att arrangera sommarskolan på plats, men i slutet av förra året togs beslutet att göra den digital, så det blev en snabb omställning, säger Annika Larsson.

NÅGRA EXEMPEL PÅ kurser var *Hållbar utveckling i globalt perspektiv*, *Ojämlikhet i klimatförändring* och *Biodiversitet i Västsverige*. Förutom kurserna fanns ett omfattande program med kring-

Det var en utmaning att skapa en tillhörighets-känsla med tanke på att alla satt framför sina skärmar runt om i världen i olika tidszoner.

ANNIKA LARSSON

aktiviteter som var öppna för hela gruppen, med föreläsningar, paneldiskussioner, workshoppar, quiz och till och med bakning på distans.

- Det var en utmaning att skapa en tillhörighets-känsla med tanke på att alla satt framför sina skärmar runt om i världen, i olika tidszoner. Men vi hade två studentambassadörer som gjorde ett fantastiskt jobb. Syftet var att få studenterna att bli engagerade och det tror jag att vi lyckades med.

ENKÄTERNA VISAR också att studenterna var nöjda med sommarskolan (4,6 av 5 poäng) och att det gjorde dem mer involverade i hållbarhetsfrågor. Dessutom kan många tänka sig att plugga vidare vid GU. Även utvärderingarna från de sex kursledarna var enbart positiva: Alla tyckte att det digitala formatet fungerade mycket bättre än förväntat, trots det faktum att studenterna be-

fann sig i olika tidszoner och fått gå upp mitt i natten ibland för att kunna delta.

Annika Larsson är glad för det stora engagemanget men när det kom till kritan var det svårt att få lärare och forskare vid GU att ställa upp, även om det bara handlade om ett par timmar.

- Jag tror inte att så många är vana vid att jobba mitt i sommaren. Men man får inte glömma bort att det är ett ypperligt tillfälle för våra lärare att visa upp sin forskning. Det digitala formatet gjorde det dessutom möjligt att få föreläsare med från andra länder. En av dem var filmproducenten till *Planet Earth*, Chadden Hunter.

Att planera hela sommarskolan har inneburit väldigt mycket arbete, men Annika Larsson tycker att det har varit värt det.

- Det var det roligaste som jag någonsin har gjort. Det har dock varit en resa med många prövningar, inför nästa år kommer det att flyta på mycket bättre.

Allan Eriksson

FAKTA

Summer School for Sustainability 2021

samlade studenter från hela världen för att under fyra veckor djupdyka i frågor som rör Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen. Studenter från över 20 länder har läst tillsammans. Av de över 800 förstahands sökande har 136 utbytesstudenter och 46 studenter i nationella antagningsomgången fått plats.

Det är International Office som arrangerar sommarskolan.

En perfekt modell för internationellt klassrum

Hallå där, Gregg Bucken-Knapp, professor i

offentlig förvaltning, ansvarig lärare för sommarkursen *Managing Migration*, en av sex kurser som var en del av Summer School for Sustainability 2021.

Vad betydde det för dig att ge kursen?

- Kursen om migration var ett tillfälle att göra något som jag länge velat göra - att samla en internationell grupp studenter med intresse för migration och integration och ge dem möjlighet att lära sig, inte bara av mig och mina kollegor på Förvaltningshögskolan, men också av forskare och praktiker över hela världen som arbetar med migration. Onlineformatet fungerade verkligen till vår fördel i år, och det är en idealisk modell för att internationalisera klassrummet på ett hållbart sätt. Det var särskilt givande att ha en blandning av studenter från både här i Sverige och studenter från så många av GU:s partneruniversitet. Den typen av verkligt mångsidigt klassrum är alldeles för sällsynt på grundnivå och öppnar så många möjligheter för studentdiskussion och samarbete.

Vad tror du krävs för att få fler att ställa upp på sommaren?

- Vi svenskar gillar ju våra långa sommarlov, även jag. Men när kursen var över i slutet av juli fanns det fortfarande chans att ta hela augusti månad. Och finns det något bättre sätt att börja semestern än med nya minnen av att precis ha varit en del av ett centralt GU-utbildningsinitiativ för att främja hållbarhet? Jag tror att kursen lätt säljer sig själv! Som sagt, att planera och genomföra en sommarkurs med nästan 40 undervisningstimmar är mycket arbetskrävande, och jag föreställer mig att de flesta av de inblandade lärarna, eller de som kan övertalas att vara med, skulle uppskatta att ha ytterligare resurser.

Hallå där!

ANNA SONBERGER, projektledare för högtider och evenemang. Berätta om kommande högtider!

– Nästa år planerar vi två doktorspromotioner, en på våren och en på hösten. Till våren ska vi också ha en extra stor professorsinstallation med nya professorer från tre år: 2019, 2020 och 2021. Samtidigt hoppas vi förstås också kunna genomföra alla andra högtider.

– Den 12 november gör vi dessutom för första gången en särskild promotion för våra jubeldoktorer.

Planerade akademiska högtider:

12 oktober 2021:

Felix Neubergh Lecture 2020 med Tim Earle

12 november 2021:

Ny ceremoni – Jubeldoktorspromotion

25 november 2021:

Felix Neubergh Lecture 2021 med Lars Jonung

30 november 2021:

Diplomeringsceremoni

8–9 november 2021:

Nobel Week Dialogue.

26 januari 2022:

Nit och redlighet

24 februari 2022:

Pensionärshögtiden

11 mars 2022:

Doktorspromotion 2020

17 maj 2022:

Diplomeringsceremoni

20 maj 2022:

Professorsinstallation 2019, 2020, 2021

September 2022:

Jubeldoktorspromotion

28 oktober 2022:

Doktorspromotion 2021

Oktober 2022:

Félix Neubergh Lecture 2022

Nyheter

Tar emot inköpsförslag

15 000 e-tidskrifter, ett stort antal databaser, tryckt material samt kursböcker, det är vad Biomedicinska biblioteket erbjuder anställda och studenter.

– Medarbetare och studenter är välkomna med förslag på ytterligare resurser att köpa in, förklarar bibliotekets chef, Annelie Janred.

BIOMICINSKA biblioteket har ansvar för de områden som hör till Sahlgrenska akademien och Naturvetenskapliga fakulteten.

– Men alla anställda och studenter vid GU har självklart tillgång till resurserna. Ett material inom exempelvis det medicinska området kan ju vara intressant även för forskare inom sociologi eller idrott och hälsa. Också allmänheten har rätt att ta del av det vi erbjuder men enligt våra avtal kan de inte sitta hemma och läsa våra e-tidskrifter utan måste komma hit.

UB är indelat i tre fysiska områden: ett humanistiskt, ett samhällsvetenskapligt, ett biomedicinskt samt dessutom Digitala tjänster.

– OM EN RESURS spänner över flera fakultetsområden kan vi köpa in den gemensamt, men annars har varje område sin egen budget.

Nya tidskrifter eller andra resurser köps in efter förslag från lärare och forskare, berättar Sofia Calmborg Täreby, teamledare för Mediateamet vid biblioteket.

– UB har ett team som hjälper till med avtalsfrågor men det är vi på de enskilda biblioteken som fattar besluten. De grundar sig på hur avtalen ser ut, vilka

Foto: JOHAN WINGBORG

Annelie Janred och Sofia Calmborg Täreby.

Men alla anställda och studenter vid GU har självklart tillgång till resurserna.

ANNELIE JANRED

licenser som gäller, vad förlagen kan erbjuda för övrigt samt naturligtvis pris.

En öppen dialog med användarna är viktigt, betonar Annelie Janred.

– Innan vi köper in någon ny resurs går vi först igenom en rad frågor som: Vad är det för forskningsområde? Hur ser behovet ut – är resursen exempelvis viktig också inom utbildningen? Vilka erfarenheter har andra universitetsbibliotek av resursen? Ibland kan man kanske tycka att en databas verkar liten men för ett visst forskningsområde kan den ändå vara jätteintressant.

Det är också viktigt att upplysa om vilka resurser som redan finns. Under exempelvis doktorandutbildningarna är bibliotekarierna med och berättar om biblio-

tekets tjänster, berättar Sofia Calmborg Täreby.

– OM EXEMPELVIS en tidskrift inte blir särskilt läst kan det bero på att användarna inte känner till att vi erbjuder den. Men det kan förstås också vara så att tidskriften inte är så viktig längre och då avslutar vi förstås prenumerationen.

Många forskare är vana vid vissa resurser inom sitt specialområde, påpekar Annelie Janred.

– När de byter lärosäte vill de kanske fortsätta ha tillgång till den tidskrift eller databas som de tidigare använt. Då går det bra att kontakta oss och föreslå att vi anskaffar resursen.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

Biomedicinska biblioteket ansvarar för litteraturförsörjningen inom medicin, odontologi, vårdvetenskap, biologi, botanik, kulturvård och geovetenskap. Också Hälsovetarbackens bibliotek ingår i biblioteket. Mer information: www.ub.gu.se

Ledamöter i SUA

Ung akademi. Michael Schöll, docent i molekylär medicin, är ny ledamot av Sveriges unga akademi (SUA).

Det innebär att GU nu har tre ledamöter i den prestigefulla församlingen.

Övriga GU-representanter är Sebastian Westenhoff, professor i biofysikalisk kemi, samt Johan Zelano, docent i neurologi.

c/o Ung Teater

Scen. Högskolan för scen och musik erbjuder för första gången ett treårigt program med inriktning mot teater för en ung publik. Utbildningen ges i samarbete med Angereds teater, Backa teater, Masthuggsteatern och Regionteater väst. Satsningen innehåller sceniska projekt på teatrarna, praktiktermin, ett mentorsprogram och en samtalsserie.

– Teater för barn och unga är just vad många av våra studenter kommer att ägna sig åt, säger prefekt Petra Frank.

GUbox avvecklas i vår

Digitalt. GU:s synkroniseringstjänst GUbox, där man kan spara och dela filer i molnet, kommer att stängas ner i april-maj nästa år. Det material som idag finns i GUbox kommer att flyttas över till OneDrive. Den lämpar sig för egna filer och dokument som man behöver komma åt från olika enheter. I annat fall är rekommendationen att använda GU:s samarbetsverktyg i Microsoft 365, där det är lätt att dela och samarbeta kring dokument. Medarbetare uppmanas rensa och flytta material från GUbox till andra ytor.

Banta med viktväst?

Studie. Forskare vid Sahlgrenska akademien och Sahlgrenska Universitetssjukhuset bedriver just nu en studie som undersöker hur bärandet av en viktväst påverkar kroppsvikten. Därför sökes nu deltagare som ska bära en viktväst under 8 timmar per dag i totalt 5 veckor. För att kunna anmäla intresse krävs att man är 18–65 år och har ett BMI på 30–35 samt är i övrigt frisk. Studien pågår i totalt 10 veckor och omfattar 13 studiebesök.

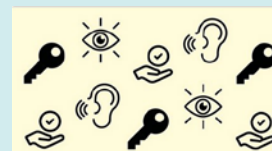
Kontakt: jakob.bellman@vgregion.se.

Gör din undervisning tillgänglig!

Tillgänglighet. På PIL-enhetens webbplats finns nu en sida med tips och råd kring hur du som GU-lärare kan göra din undervisning tillgänglig för en studentgrupp med individuella variationer och behov. Materialet är indelat i olika avsnitt, exempelvis föreläsning, grupparbete, uppsatser och examination. På sidan finns även exempel på vanligt förekommande anpassningar/pedagogiskt stöd till studenter med funktionsnedsättning.

Grundtanken är att det som är nödvändigt för någon oftast gynnar alla, kallat universell design.

Länk till sidan: <https://pil.gu.se/re-surser/tillganglighet>.

Tillgänglig undervisning – bättre för alla

Tips och inspiration på PIL-enhetens webbplats.

Foto: SETTA ASPSTRÖM

Lättsam podd om de stora ämnena

Podd. Framtid, puffning, astronomi och medmänsklighet är de ämnen som Olle Häggström och Stefan Livh med hjälp av utvalda gäster hittills gripit sig an i sin nya podcast. Den heter Vetenskapligt med Häggström & Livh, och beskrivs som "en liten lättsam podd om de stora ämnena".

Lysna på podden:

<https://play.acast.com/s/vetenskapligt-med-haggstrom-and-livh>.

– Idén om en podd har funnits ganska länge, säger Olle Häggström. Flera personer har sagt att du ju sedan länge har en blogg men det är ganska omodernt, varför poddar du inte?

Excellent forskning om korruption och demokrati

Korruption. Vetenskapsrådet har under åren 2020–2021 genomfört en pilotutvärdering av statsvetenskaplig forskning i Sverige. I expertpanelens rapport får forskningen om korruption och demokrati vid Göteborgs universitet omdömet excellent när det gäller vetenskaplig originalitet, betydelse och stringens.

Både Qog-institutet, som forskar om korruption och samhällsstyrningens kvalitet, och V-Dem, som forskar om demokrati och demokratisering, får omdömet excellent när deras forskning granskats.

– Det är förstas mycket glädjande att få ytterligare ett kvitto på att det bedrivs excellent och världsledande forskning här vid statsvetenskapliga institutionen, säger prefekten Mikael Gilljam.

Lär ut matematisk skönhet

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

– Siffror och symboler är det språk vi använder för att beskriva det som matematiken står för. Men matematik är egentligen något annat: ett elegant sätt att beskriva delar av världen.

Det säger Lena Pareto, nybliven professor i pedagogik med uppgift att stärka GU:s samverkan med Universeum.

Universeums svettigt varma regnskog utgör en stark kontrast till det kalla regnväder vi skyndat in från, mer eller mindre genomblöta. Luften är full av tjatrande, kvittrande och kväkande ljud och vattenfallet dånar. Även om just regnskogen inte riktigt hör till det Lena Pareto ska arbeta med vill hon ändå påpeka att även **djungeln** kan inspirera till matematiska funderingar: Hur kan man exempelvis räkna ut hur mycket vatten som finns i pirayornas akvarium?

Men egentligen handlar Lena Paretos professur om att vara med och utveckla Universeums senaste satsningar: ett nytt visualiseringslabb där besökarna själva ska kunna undersöka forskningsdata samt Sveriges största visualiseringsdom. Den ska ge möjlighet till nya 3D-upplevelser av sådant som är för stort, för litet, för snabbt, för långsamt eller för komplicerat för människan att ta del av. Dessutom är ett miniverseum på gång för de allra minsta besökarna.

- Universeum samverkar ju redan med GU och Chalmers och även med andra lärosäten, påpekar Lena Pareto. Men nu kommer samarbetet att bli mer systematiskt med ännu mer fokus på olika forskningsprojekt. Bland annat hoppas jag att studenter ska kunna ha kurser eller göra projektarbeten här och att samarbetet med skolan kan öka ännu mer. Exempelvis hoppas jag få möjlighet att starta ett forskningsprojekt om hur Universeum skulle kunna utveckla sina online-aktiviteter för skolor som inte har möjlighet att fysiskt ta hit en klass.

Digital teknik är speciell, påpekar Lena Pareto.

- Alla fysiska material, som trä, stål eller textilier, har inneboende egenskaper som man måste ta hänsyn till när man använder dem. Digital teknik däremot är som ett material utan egenskaper alls. Eftersom allt bara är en illusion kan man testa vad som helst och se vad som händer. Därför kommer Universeums nya miljöer att ge otroliga möjligheter till datavisualisering på olika sätt. All denna frihet att designa en illusion av något gör det samtidigt svårt eftersom vi förstår saker olika - det gäller att göra visualiseringen begriplig.

1995 disputerade Lena Pareto i datalogi på en teoretisk avhandling om hur man kan bedöma dataprograms korrekthet. Året därpå fortsatte hon sin teoretiska forskning vid INRIA Sophia Antipolis i Frankrike.

Men sedan dess har hon ägnat sig åt teknik som ligger betydligt närmare människors vardag, exempelvis ett projekt om att skapa bättre ljudmiljöer i kontorslandskap.

Det var en fråga från en kompis, som studerade till forskollärare, som fick Lena Pareto att börja fundera över praktiska tillämpningar av sin forskning.

- Hon undrade om jag, med mina kunskaper om digital teknik, kanske kunde göra något för matematikundervisningen i skolan. Och jag, som alltid velat

försöka förstå hur vi lär oss olika saker, började fundera. Eftersom det finns en föreställning om att allt som har med siffror och symboler att göra är svårt, började jag grunna över om man kan lära sig matematik på ett annat sätt.

Det resulterade i det grafiska datorspelet *Rutiga familjen*, där barn kan lära sig de fyra räknesätten, positiva och negativa tal samt decimalsystemet, utan några siffror.

- **Istället packar spelarna** i och ur lådor med olika färgade rutor, som representerar positiva eller negativa tal. Det man kan göra med rutorna är reglerat, så att det alltid blir matematiskt rätt. Addition handlar exempelvis om att lägga till, oavsett om man lägger till positiva eller negativa rutor. Så småningom upptäcker barnen dock att det har samma effekt att ta bort ett positivt tal som att lägga till samma negativa tal.

Spelet går att använda av barn från cirka 4 år och under hela grundskolan.

- Äldre barn kan spela väldigt strategiskt: Om jag gör så här då kanske min med- eller motspelare gör så där, och då måste jag göra så ...

Matematik som bara handlar om att svara rätt, är tråkig, menar Lena Pareto.

- Därför ställer *Rutiga familjen* inga frågor av typen: Hur mycket är 5 plus 5? utan istället: Vilka tal kan tillsammans bli 10? Och då visar det sig att det går att hitta hur många lösningar som helst.

I samarbete med olika skolor har spelet undan för undan utvecklats. Tillsammans med grundskollärare, specialpedagoger och elever i träningsskolan har Lena Pareto utvecklat spelet framförallt för elever med matematiksvårigheter. Och ihop med forskare från Stanford University har hon på senare tid tillfört ännu en dimension: eleverna får i uppdrag att lära ut hur spelet ska spelas.

- **Programmet har** försetts med en digital agent som barnen får till uppgift att lära matematik. Agenten ställer frågor baserade på vad barnet gör i spelet, vilket gör att barnen måste förklara och motivera sitt spelagerande för agenten. Matematikstudierna blir roligare men underlättar också samtal med eleverna; det är agenten som kan ha svårt för vissa moment, inte eleven själv. I det senaste projektet kring spelet undersöker jag, tillsammans med kollegor, vad som händer när vi använder en fysisk robot, som rör sig och pratar, istället för en digital agent. Hur uppfattar barnen det?

Lena Pareto drivs av en vilja att göra världen bättre med hjälp av teknologi. Men för att göra det måste man vara nyfiken, menar hon.

- Min förebild är Astrid Lindgrens rumpnissar som ständigt frågar "Vaffor då då?". Men jag vill också gärna förmedla matematikens skönhet. De som tror att matte

är tråkigt borde prata med några matematiker; deras fascination handlar ju inte om att räkna väldigt jobbiga tal utan om att matematik är den logik vi använder för att bit för bit bygga upp världen. Ändå är själva grunden för all matematik ett antal axiom som vi bara får acceptera; faller ett enda av dem, faller hela matematiken som vi förstår den och har förstått den under lång tid.

Två små klarröda ibisar med långa, böjda näbbar har kommit väldigt nära och tittar på oss. Det får Lena Pareto att berätta om sitt andra stora intresse, efter matematiken: naturen.

– **Man måste ha** olika tempo i sitt liv, det går inte att jaga och jäkta jämt. Själv bor jag tillsammans med min sambo på en gård på Orust och har bland annat skaffat ett holländskt varmblood. Jag älskar att rida, åka skidor och dyka men också att bara vara ute i naturen och skogsbada. På grund av höftproblem har jag tidigare haft svårt att göra allt jag vill men nu har jag fått två nya höftleder och det mesta är möjligt igen.

Lena Pareto har tidigare också tyckt om att resa men den lusten har svalnat.

– Det bästa med att resa är att komma hem och inse att stället där man bor faktiskt är finast i hela världen. Att befinna sig på Orust när det blåser rejält och samtidigt regnar en aning är bästa sättet att tömma huvudet – men vackrast är ön vid solnedgången på sommaren.

Lena Pareto

Aktuell: Ny professor i pedagogik som ska samverka med Universeums satsning på data-visualisering.

Familj: Sambo och dotter.

Bor: På Orust.

Senast lyssnade bok: Lucinda Riley: *The Shadow sister*.

Senaste film: *Hunger Games 4*.

Övriga intressen: Hästar och ridning, vandra och cykla i natur och berg, skidåkning, paddla kajak.

Länk till filmen: www.gu.se/play/pareto

Lång väg till jämställd akademi

Män får mer pengar att forska för

Texter: **Lotta Engelbrektsson** Foto: **Johan Wingborg** Illustration: **Shutterstock**

Det kan dröja 25 år innan det finns lika många kvinnliga som manliga professor i landet. Mest ojämnt är det på de tekniska och naturvetenskapliga fakulteterna.

Där är åtta av tio professorer män.

En rapport från Vetenskapsrådet visar att det är en bit kvar till jämställdhet i toppen. Under 2019 var 29 procent av lärosätenas professorer kvinnor.

Två år senare har Göteborgs universitet nått en lite högre siffra. För närvarande är andelen kvinnliga professorer 37 procent.

Fast hur Göteborg placerar sig på en skala jämfört med andra universitet i landet, kan inte Lisbeth Söderqvist, som är analytiker på Vetenskapsrådet, svara på.

- Vi har inte mätt per lärosäte. Men där det finns många utbildningar inom teknik och naturvetenskapliga ämnen är det färre kvinnor på alla nivåer, säger hon.

Ojämnt är det på GU är som högst på IT- och Naturvetenskapliga fakulteten. Där är 80 procent av professorerna män. Handelshögskolan ligger inte långt efter med en manlig dominans på 72 procent.

Lisbeth Söderqvist hänvisar till en figur i rapporten som hon tycker är extra intressant. Här syns tydligt vilka ämnesområden

som har högst andel professorer.

- Inom områden där många kvinnor är verksamma, som utbildningsvetenskap, hälsovetenskap och språk, finns det generellt få professorer. Desto fler professorer finns det inom ämnesområden som domineras av män, som till exempel teknikvetenskap, säger hon.

Fördelningen handlar i slutändan om forskningspolitik och vilka samhällsfrågor som uppfattas vara mest angelägna, menar Lisbeth Söderqvist.

- Jag föreställer mig att natur- och teknikvetenskap anses utveckla industrin och därför är betydelsefulla för svensk ekonomi. Kanske är det så att vi behöver diskutera en omfördelning av resurserna för att nå målet med en jämställd högskola?

Men även om man bortser från ämnesfördelningen som påverkar det totala utfallet tycks kvinnor få kämpa mer än män i universitetskarriären. Till exempel svarar män, enligt rapporten, att de lägger ner mer tid på sin forskning än vad kvinnor gör. En förklaring kan vara att det finns större tillgång till externa medel i de ämnesområden som domineras av män.

Kvinnor tilldelas också överlag lägre belopp än män och medverkar, i större utsträckning, i andras forskning. Många fler kvinnor än män uppger också att de tycker att det är svårt att kombinera jobb och familjeliv.

- Priset kvinnorna får betala

är särskilt högt om de verkar i en grupp där de är underrepresenterade. Då rapporterar de oftare om orättvisor, säger Lisbeth Söderqvist.

Hon tillägger att samma sak - vilket överraskade henne - gäller för män inom kvinnodominerade ämnesområden. Det är en upptäckt som fördjupar diskussionen. Då handlar det ju inte längre om att kvinnor missgynnas, utom om andra maktstrukturer.

- Kvinnor efterfrågar oftare mentorer än vad män gör. Vissa grupper behöver mer stöd än andra, vilket vi tror är en viktig fråga att diskutera på lärosätena, säger Lisbeth Söderqvist.

Foto: FB STUDIO

Priset kvinnorna får betala är särskilt högt om de verkar i en grupp där de är underrepresenterade.

LISBETH SÖDERQVIST

Könsfördelningen på svenska universitet 2019:

71 procent av professorerna var män, 29 procent var kvinnor.

Så här ser fördelningen ut på GU 2021: 63 procent av professorerna är män, 37 procent är kvinnor.

Så här är fördelningen på fakulteterna vid GU

(män respektive kvinnor i procent)
Naturvetenskapliga fakulteten 79, 21

Samhällsvetenskapliga fakulteten 56, 44

Sahlgrenska akademien 61, 39

Utbildningsvetenskapliga fakulteten 41, 59

Humanistiska fakulteten 57, 43

Konstnärliga fakulteten 49, 51

Handelshögskolan 72, 28

IT-fakulteten 86, 14

Källa: GU (sommaren 2021)

Transparenta system hindrar nepotism

Det ska handla om kompetens, inte om kön, det är alla eniga om. Men när rekryteringen sker inom traditionella, manliga nätverk minskar kvinnornas möjligheter.

En transparent anställningsprocess gynnar jämställdheten.

Utvecklingsledaren Ralph Heiefort har tillsammans med kollegan Anna-Karin Wyndhamn, doktor i pedagogiskt arbete, tittat närmare på arbetet i lärarförslagsnämnderna. Under två år besökte de totalt sju fakulteter för att observera rekryteringsprocesserna.

- Vi ville lyssna på hur och vad de pratade om, samt få veta vilka som uttalade sig. Vem är det till exempel som kommer med förslag på sakkunniga och finns det ett jämställdhetsperspektiv på alla nivåer? berättar han.

För att alla deltagare skulle känna sig fria att uttrycka sig utan filter har de lovat anonymitet. Därför kan inte Ralph Heiefort peka ut någon fakultet som han anser bättre eller sämre än någon annan. Men rent övergripande kan han säga att det finns två vanliga modeller för rekrytering, varav en är bättre än den andra ur ett jämställdhetsperspektiv.

- Där lärarförslagsnämnden tar hand om hela rekryterings-

processen, från utlysningstexter till att välja sakkunniga, är processen mer formaliserad. Något som borgar för en högre professionalitet, säger han.

Den andra modellen, att i högre grad lägga ut rekryteringsarbetet på institutionerna, öppnade för ett större godtycke. Många gånger upplevde Ralph Heiefort att rollfördelningen var förvirrande och han ställde sig frågan vem som egentligen hade gjort vad?

- Det kunde till exempel vara oklart vem som hade initierat anställningsprocessen och hur de sakkunniga hade valts ut. Därmed gick det inte heller att få svar på om kravet på jämställd representation hade beaktats i hela kedjan, säger Ralph Heiefort.

Det fanns egentligen inte mycket att klaga på när det gällde den formella nivån i lärarförslagsnämndernas arbete. Där sköttes processen efter konstens alla regler.

Det intressanta var vad som puttrade under ytan.

- När intervjuer, provföreläsningar och inhämtande av sakkunnigutlåtande delegerades till institutionen som skulle rekrytera en ny medarbetare ökade risken för nepotism, säger han.

Ralph Heiefort tar ett exempel. Någon kan ha sett ett behov på "golvet" och efterlyst en ny medarbetare. Ibland - medvetet eller omedvetet - med en viss person framför ögonen. När

kravspecifikationen sedan upprättas är den så pass detaljerad att den egentligen bara riktar sig åt ett håll.

- Men tjänsten kanske inte alls behövde vara så specialiserad egentligen.

Om behovsbeskrivningen ändrades skulle fler kunna söka. Tjänsten skulle inte nödvändigtvis vara vikt för någon inom det egna nätverket utan utomstående (kvinnliga) forskare hade haft en chans. Därför skulle mer inkluderande utlysningstexter kunna vara en väg att nå en mer jämställd rekryteringsprocess, funderar Ralph Heiefort.

- I en mer formaliserad process, där lärarförslagsnämnden genomför alla moment i anställningsförfarandet, är det lättare att bortse från sådant som är ovidkommande. Om processen är helt transparent kan man också avvisa sakkunnigas uttalande om de inte håller måttet.

Foto: PRIVAT

Men tjänsten kanske inte alls behövde vara så specialiserad.

RALPH HEIEFORT

Fakta

Hur jämställda är lärarförslagsnämnderna?

I IT-fakultetens nämnd:

4 män och 1 kvinna.

I Handelshögskolans nämnd:

7 män och 4 kvinnor.

I Naturvetenskapliga fakultetens nämnd: 3 män och 4 kvinnor

I Utbildningsvetenskapliga fakultetens nämnd: 3 män och 5 kvinnor

Källa: Personalenheten

Varför vinner männen?

Istället för att undra om kvinnor är förlorare borde kanske frågan omformuleras.

Vad gör männen till de stora vinnarna i den akademiska världen?

– Universitetet är fortfarande en manligt kodad verksamhet på flera plan, konstaterar Fredrik Bondestam, föreståndare vid Nationella sekretariatet för genusforskning.

Just nu bearbetas data från en stor enkätundersökning om sexuella trakasserier och annan utsatthet som genomförts av forskare vid sekretariatet, KI, KTH och Malmö universitet. Totalt har 125 000 formulär skickats ut till anställda och studenter med frågor om upplevda kränkningar på lärosätena.

– Resultaten presenteras först 8 mars nästa år. Men redan i pilotstudien framträdde framför allt kvinnors erfarenheter av sexuella trakasserier och mobbning tydligt. Den preliminära bilden ser tyvärr inte särskilt ljus ut, säger han.

Det spelar ingen större roll på vilken nivå i hierarkierna diskussionen förs. Universitetet är en traditionellt manligt kodad verksamhet som generellt ger män som grupp strukturella fördelar.

– Det gäller allt från hur ar-

betsmiljön fungerar, vilka roller man tilldelas, hur faktisk tid för forskning och meritering ser ut, vem som beviljas anslag för sin forskning och så vidare säger han.

Fredrik Bondestam har en doktorsexamen i sociologi med fokus på jämställdhet inom universitetsvärlden. Det är han ganska ensam om. I dagsläget finns bara ett femtiotal aktiva forskare i hela Norden som studerar samma område.

– **En del akademiker** antar att vi själva borde vara bäst på jämställdhet eftersom vi ägnar så mycket tid åt att problematisera makt, organisation och genus. Men självblindheten är i själva verket ganska stor.

Fredrik Bondestam är inte särskilt förvånad över den skeva fördelningen av professorstjänster inom akademien.

Fredrik Bondestam menar att universitetet är en traditionellt manligt kodad verksamhet.

Det syns fortfarande tydligt i forskning om bedömning av ansökningar, hur tillskrivande av genus sker omedvetet.

FREDRIK BONDESTAM

Trots att andelen kvinnliga studenter på grundprogrammen fortsätter att öka, visar flera studier att karriärvägarna skiljer sig åt för kvinnor och män. Men Fredrik Bondestam betonar att det ofta är den samlade effekten av

många var för sig begränsande faktorer som spelar roll.

– Kvinnor möter generellt sett mer ifrågasättande av sin självständighet och kompetens, medan män snarare förväntas vara eller snart bli excellenta. Det här är fenomen som inte sker vid en särskild tidpunkt, och heller inte på ett entydigt vis, utan är återkommande händelser och processer som bildar ett raster över hela karriären, säger han.

Även om Fredrik Bondestam noterar att kunskapen om ojämställdhet och genus ökar hos både män och kvinnor, förblir universitetets strukturer svåra att benämna och hantera kritiskt. Det handlar om hur en relativt oproblematisk akademisk kultur integreras i ämnesundervisningen, i hur kollegialitet →

- uttrycks och i vem som gör vad och på vilka premisser.
- Det syns fortfarande tydligt i forskning om bedömning av ansökningar, hur tillskrivande av genus sker omedvetet. Ifrågasättandet av kvinnors självständighet är en sådan sak, liksom genuskodade förväntningar kopplade till ålder, prestation, bredd och relevans, säger Fredrik Bondestam.

I mer än två decennier som aktiv forskare på området har han försökt hålla diskussionen vid liv och vara den som tydliggör sakförhållanden. Samtidigt är han alltmer kritisk till möjligheterna att enbart reformera befintliga strukturer och önskar att andra sätt att organisera forskning och undervisning kunde prövas.

Han nämner solidaritetsakademier i Turkiet, gräsrotsbiologer i Chile och global medborgarforskning genom digitala plattformar som exempel på nya sätt att organisera intellektuellt arbete.

- Det är hög tid för såväl forskningspolitiken som lärosätena att lägga örat mot marken. Förändringen av hierarkiska, manskodade strukturer kan ju också vara att stimulera framväxten av helt andra former som kan visa sig fungera bättre, säger han

Att regeringen ställer tydliga krav på jämställdhet inom den akademiska världen, anser Fredrik Bondestam som i grunden nödvändigt. Även om han ser det som en balansgång på flera sätt.

- Vi har ju en pågående debatt om akademisk frihet som princip, visavi politikens vilja att skapa mervärde av akademisk kunskap genom styrning. Men en grundtanke som kanske saknas är att jämställdhet inte är ett hot mot akademisk frihet utan i själva verket en av förutsättningarna.

Lillemor Dahlgren är samordnare för jämställdhetsarbetet på Naturvetenskapliga fakulteten.

Bromsklossar måste bort

Var fjärde kvinna på Naturvetenskapliga fakulteten vittnar om dålig arbetsmiljö med en negativ kvinnosyn.

Nu har fakulteten gett sig katten på att förändra situationen.

De tekniska och naturvetenskapliga fakulteterna pekas ständigt ut som bromsklossar. Det är ingen större skillnad mellan GU och andra universitet.

På Naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg är mer än åtta av tio professorer män. På vissa av institutionerna finns inga kvinnor i toppen överhuvudtaget.

- Det stämmer att vi alltid har haft en underrepresentation av kvinnor. Därför har vi inlett ett arbete som vi hoppas ska leda till en genomgripande förändring, säger Ingela Dahllöf, prodekan på fakulteten.

Att jämna ut könsfördelningen på akademiska tjänster är förvisso ett krav från regeringen, men det handlar också om kompetensförsörjning. När kvinnor lämnar högskolan - av olika skäl - tar de också med sig viktig kompetens.

2019 tillsattes en arbetsgrupp på Naturvetenskapliga fakulteten för att reda ut vad snedfördelningen berodde på och om det fanns någon möjlighet att åtgärda den. Först tog gruppen reda på hur läget såg ut.

Bilden som trädde fram var ett sluttande plan. På doktorandnivå var könsfördelningen relativt jämn, där utgjorde

kvinnorna 48 procent av det totala antalet. Därefter började det sakta men säkert glesa ut. För varje steg mot de högre tjänsterna föll allt fler kvinnor ifrån.

- Har vi en obalans redan från början består den under hela karriärvägen. Därför måste vi ta ett helhetsgrepp och titta på hur jämställdhet och likabehandling tillgodoses på alla nivåer, konstaterar Ingela Dahllöf.

Arbetsgruppens rapport resulterade i en unik tjänstetillsättning på fakulteten. En jämställdhetshandläggare, Lillemor Dahlgren, anställdes för att samordna förändringsarbetet.

- Jag började för ett år sedan och nu är min tjänst permanent. Det här är ett långsiktigt arbete som kräver mycket tålamod, säger hon.

De specifika utvecklingsområden som arbetsgruppen hade ringat in rör rekrytering, arbetsmiljö och arbetsförhållanden. Av de tillfrågade kvinnorna i rapporten uppgav var fjärde att de upplevde att arbetsmiljön var dålig och att de mötte en negativ syn på kvinnor på arbetsplatsen.

Dessutom lyftes problematik som rörde fördelning, värdering och bristande transparens kring olika arbetsuppgifter. Eller vad man i dagligt tal brukar kalla för "akademiskt hushållsarbete".

- **Det är allt jobb** som ligger utanför arbetsbeskrivningen. Allt det där osynliga som förklarar för andra och skapar trivsel på arbetsplatsen, säger Lillemor Dahlgren.

Foto: PRIVAT

Har vi en obalans redan från början består den under hela karriärvägen.

INGELA DAHLLÖF

Jämställdhetssamordnaren har kavlat upp ärmarna. Att förändra traditionella, manliga strukturer är, som bekant, inte lätt. Men att lägga frågorna på bordet är en bra början, tycker hon.

- Att ledningen efterfrågar aktivt arbete och resultat ökar medvetenheten. Vår framtagna vägledning för jämställdhet och likabehandling ska ligga som ett nät runt allt vi företar oss.

Alla kommer på något sätt involveras till att bidra i arbetet, det är fakultetens

strategi. Redan nu har Lillemor Dahlgren turnerat runt i olika ledningsgrupper och beredningar för att diskutera kommande åtgärder. Meningen är att alla ska bidra med förslag på förändringar.

- **Ofta fastnar man** i diskussioner om vad vi kan och inte kan göra för att påverka situationen. Det är svårare att faktiskt börja konkret, säger Lillemor Dahlgren.

Jämställdhetsarbete handlar långt ifrån bara om en jämnare könsrepresentation. Det rör lika mycket all omedveten bias som människor bär på. En grupp blir inte automatiskt jämställd för att den består av lika många män som kvinnor, inflikar Ingela Dahllöf.

- Det är just problematiken hur vi bedömer varandras kompetens som vi vill komma åt. Män är till exempel inte ensamma om att bedöma kvinnors arbete som sämre än mäns. Det gör kvinnor också.

Mottagandet av initiativet har varit över förväntan. Lillemor Dahlgren och Ingela Dahllöf har värmts av responsen från såväl styrelsen och cheferna som medarbetarna. Det vittnar om både vilja och engagemang till förändring. Många av prefekterna har efterlyst hjälp med att få syn på strukturerna och därmed kunna hitta en lösning på obalansen.

- Jämställdhet är ingen kvinnofråga. Forskning som har gjorts på företag visar att en jämn könsfördelning på arbetsplatsen ger en bättre arbetsmiljö och bättre prestationer, säger Ingela Dahllöf.

”Bär på gammal ryggsäck”

I klassrummen är det hyfsat jämställt. Men för varje steg i hierarkin drar männen ifrån.

På IT-fakulteten är majoriteten av professorerna män.

Dekanen Dick Stenmark suckar. Ingen skulle vara gladare än han för en jämnare könsfördelning. Men när det gäller teknik har männen ett historiskt försprång. Att matte och teknik är grundmurat manliga områden genomsyrar hela systemet. En kultur som dessutom har konstruerats av män, tillägger han.

- Det är en gammal ryggsäck vi tvingas bära. Gå in i ett sammanträdesrum i Vasaparken får du se det med egna ögon. Där är stora porträttmålningar på prominenta män och bara en enda kvinna, Pam Fredman.

Att prata jämställdhet på professorsnivå med Dick Stenmark landar snabbt i bristen på förebilder och om schablonbilden av två nördiga killar i propellerhattar över en lödkolv.

Trots att institutionen anstränger sig och försöker locka kvinnor i varje studentrekrytering är snedfördelningen svår att komma åt. Att man dessutom samarbetar med Chalmers får vägen att tippa över totalt.

- **På Chalmers är** det ännu fler män. På GU-sidan har vi åtminstone hyfsat jämn könsfördelning på studentsidan, säger Dick Stenmark.

IT-fakulteten är den yngsta på GU och har än så länge jämförelsevis få professorer i tjänst. 2021 var de 14 till antalet, vilket till exempel kan jämföras med Naturvetenskapliga fakulteten där de är

nästan fyra gånger så många.

- Fast sakta men säkert doktorerar också våra doktorander och några fortsätter och blir så småningom professorer. Vi är en relativt liten fakultet, men expansiva, säger Dick Stenmark.

Studenternas kompetens är efterfrågad och IT-fakulteten växer för varje år. Samtidigt blir utbildningarna också mer och mer internationella. Majoriteten av de sökande kommer från andra länder och även om det är hyfsat många kvinnor på studentnivå tunnans antalet ut efter hand. Ju högre upp i hierarkin man kommer, desto mer enkönad är fakulteten.

- Vår strategi är att rekrytera unga, hungriga lektorer som får växa till professorer i vår miljö. De är mer formbara och inte lika dyra som stjärnor utifrån.

IT-fakultetens lärarförslagsnämnd är den som ska sköta rekryteringen tillsammans med ett par sakkunniga från andra universitet. Men även i nämnden överväger männen. I dagsläget är det bara en kvinna, efter att den andra kvinnan lämnade sitt uppdrag i slutet av våren.

Nu är fakulteten dock på gång med att sätta ihop en ny nämnd och göra ett nytt försök att öka jämställdheten, säger Dick Stenmark.

- Då infinner sig nästa problem. Eftersom det är så få kvinnor på fakulteten får varje kvinna många förfrågningar om att tjänstgöra i administrativa processer och får därmed mindre tid för forskning och publicering. Det kan potentiellt kan missgynna deras karriärer.

Verklig förändring genom hela livet

– Det är genom att reflektera över både vetenskapliga fakta och de stora livsfrågorna och samtidigt ta små hälsofrämjande vardagssteg som verklig förändring kan ske. Det menar Anders Rosengren som startat studien Livsstilsverktyget.

Verktyget är gratis, öppet för alla och utvecklat på samma noggranna sätt som vid läkemedelsframställning. Dessutom finns nu boken *Hela livet* för den som vill fördjupa sig ytterligare.

Livsstilsverktyget bygger på ett forskningsprojekt som Anders Rosengren, läkare och professor i molekylärmedicin, startade för fem år sedan. 370 patienter med diabetes typ 2 fick under tre års tid möjlighet att på ett systematiskt sätt reflektera över sina egna vanor samtidigt som de fick del av vetenskapliga fakta. Bland annat skulle patienterna fundera över vad i livet som är så viktigt att hen är beredd att göra en förändring och exempelvis börja motionera.

– När vi mätte patienternas vikt, blodsocker, blodtryck och kolesterolvärden blev vi förvånade över de goda värdena. Det mest intressanta resultatet kom dock så småningom, när vi märkte att

effekterna inte bara var kvar utan till och med förbättrades över tid. Så brukar det inte se ut, tvärtom håller livsstilsförändringar sällan i sig särskilt länge.

Anders Rosengren förklarar framgången bland annat med att Livsstilsverktyget ger patienterna en ram där de kan sortera in sitt sätt att handla och tänka.

– Användaren får hjälp att dyka djupare ner i olika problem för att verkligen undersöka vad de beror på: Varför kan jag inte ändra mig? Jo, för att jag är stressad. Varför är jag stressad? Jo, för att jag känner mig otillräcklig. Men varför? Istället för att bli ordinerad blir man stimulerad och kan ta ett steg tillbaka och fundera. Detta djupare förhållningssätt får patienten att böttna i sig själv, vilket är en förutsättning för att kunna ta de där viktiga vardagsstegen som leder till verklig förändring.

Att metoden påverkar blodsocker, blodtryck och kolesterol är förstås bra. Men Anders Rosengren är egentligen kritisk till allt det mätande som ständigt pågår i vården.

– Som läkare och forskare ägnar jag mig förstås själv åt att mäta olika saker, vilket självklart är nödvändigt. Men allt mätande skapar också en falsk föreställning om att en persons välbefinnande går att fastställa med hjälp av siffror, och att gränsen mellan friskt och sjukt är tydlig och skarp. Risken finns att vi hamnar i

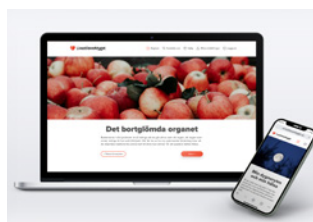

Fakta

Anders Rosengren, läkare och professor i molekylärmedicin, har tillsammans med kollegor utvecklat Livsstilsverktyget.se, som är gratis och öppet för alla.

En fördjupad presentation av verktyget finns i Anders Rosengrens bok *Hela livet*, utgiven på Norstedts förlag.

Anders Rosengren är också årets mottagare av Lilla Fernströmpriset.

Livsstilsverktyget är öppet för alla.

en sorts pseudo-exakthet där vi ständigt ser samband, även sådana som inte finns.

Framgången med diabetespatienterna fick forskargruppen att ytterligare förbättra verktyget. Nu har man dessutom öppnat upp det för

en bredare befolkning i en förebyggande studie. Intresset är stort och nya användare tillkommer hela tiden, förklarar Anders Rosengren.

– **Samtidigt går vår** forskning in i en andra fas. Den innebär att alla de personer som anmält sig till Livsstilsverktyget kommer att jämföras med en kontrollgrupp, som inte får tillgång till verktyget. Efter tre år kommer en utvärdering att göras av hur många som utvecklat typ 2-diabetes, högt blodtryck och hjärt-kärlsjukdom i respektive grupp för att undersöka i vilken grad verktyget kan förebygga sjukdom. Det blir alltså en forskningsstudie som vem som helst i hela Sverige kan vara med i.

Parallellt med studien pågår också ständig utveckling av verktyget. Snart tillkommer exempelvis en del som handlar om alkohol.

– **Att ta fram** nya frågor och undersökningar kräver en hel del jobb, ofta i tvärvetenskapliga samarbeten som framför allt vår studiekoordinator och en av våra postdoktorer har hand om. Men det som är så spännande med ett verktyg på nätet är, att när förarbetet väl är gjort, sköter sig det mesta av sig självt. Därför kan i princip hur många människor som helst använda Livsstilsverktyget, till nytta för forskningen men förstås i första hand till glädje för dem själva.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Kvinnorna som inte finns

Idag saknas åtminstone 200 miljoner kvinnor i världen på grund av att flickor systematiskt väljs bort. Värst är det i Indien, som har ett underskott på 50 miljoner kvinnor.

Hur kan man göra motstånd mot könsselektiva praktiker och ändra människors värderingar kring kön? Det är vad forskningsprojektet *Genocide, Gendercide and Resistance* undersöker.

Trots att könsselektiva aborter är förbjudna i Indien förefaller de i praktiken öka över tid, berättar forskningsledaren Mikael Baaz, professor i internationell rätt.

- Många flickfoster aborteras idag just på grund av att de är flickor. Det är heller inte ovanligt att flickbebisar förgiftas eller vanvårdas till döds.

I Indien tillmäts flickor ofta lägre värde än pojkar, oavsett vilken social eller religiös grupp familjen tillhör, förklarar Mona Lilja, professor i freds- och utvecklingsforskning.

- Man skulle kunna tro att den upplysta medelklassen tänker annorlunda men så behöver det inte alls vara. Ett skäl till att flickor prioriteras bort är att de, när de gifter sig, förväntas ha med sig en hemgift. För en medelklass-

Mikael Baaz leder ett projekt om bortvalda flickor i Indien.

Ett skäl till de olika åsikterna är att relationen förövare och offer är så komplex.

MONA LILJA

familj kan det handla om ganska betydande summor.

Ett annat problem är arvsrätten, som riskerar att förmögenhet och egendom delas på ett för familjerna önskat sätt. Utöver detta räknas en hustru ha förpliktelser mot sin makes familj, snarare än mot sin egen ursprungsfamilj, exempelvis när det gäller att ta hand om hans föräldrar när de blir gamla. Eftersom socialförsäkringssystemet är begränsat är en bedömd risk

kvinnor börjar värderas högre. Men det är snarare tvärtom, förklarar doktoranden Filip Strandberg Hassellind.

- **Istället ökar** både prostitution och trafficking från bland annat Nepal och Burma. Ibland används uttrycket "from womb to tomb"; kvinnors utsatthet börjar redan i livmodern och fortsätter ända fram till graven.

Samtidigt är Indien ett komplext land där olika traditioner, uppfattningar, rörelser och motrörelser pågår samtidigt, påpekar Mikael Baaz.

- Den som besöker Indien kan inte undvika att lägga märke till de stora kontrasterna: Man kan besöka den mest toppmoderna butik för att sedan plötsligt snubbla över en tiggare på gatan utanför, för att i nästa stund bli nertrampad av en elefant. Samma sak gäller de olika idéströmningar som finns i landet: Många starka krafter vill öka kvinnors inflytande, utbildning och position i samhället men samtidigt finns också oerhört konservativa riktningar som drar åt motsatt håll.

Ett exempel på en gräsrotsrörelse som försöker skapa uppmärksamhet kring kvinnans situation är *the 50 Million Missing Campaign* som aktivisten Rita Baberji startade 2006. Också många konstnärer gör motstånd; ett av de mer uppmärksammade exemplen är regissören Manish Jhas film *Matrubhoomi*

Filip Strandberg Hassellind och Mona Lilja påpekar problemets komplexitet.

med döttrar att föräldrarna står utan hjälp på ålderdomen.

Ett kraftigt kvinnounderskott hade kunnat innebära ett

Skolflickor i Orissa

från 2003, som handlar om en framtid där det helt enkelt inte finns några kvinnor.

Forskningsprojektet innebär bland annat samtal med olika grupper i Indien, både företrädare för civilsamhället och akademiker. Det blir en gemensam kunskapsproduk-

tion kring problemet och vad man kan göra åt det. Uppfattningarna om vilken typ av motstånd som fungerar bäst kan skilja sig ganska mycket åt.

- Ett skäl till de olika åsikterna är att relationen förövare och offer är så kom-

plex, berättar Mona Lilja. Det handlar om väldigt grymma praktiker som drabbar kvinnor men samtidigt kan kvinnorna själva vara med och upprätthålla förtrycket. Det gör det svårt att agera utan att förvärra offrens situation ytterligare. Ökad kunskap om

Kampen mot gendecide växer runt om i världen.

hur omfattande problemet är kan vara ett steg på vägen. 50 miljoner saknade kvinnor är ju en enorm siffra!

Ett annat sätt är att arbeta aktivt med dessa frågor på marknivå och inte bemöta dem med en övertro till rätten, menar Filip Strandberg Hassellind.

- Det är svårt att ändra seder, bruk och föreställningar om hur man bör leva. Vi inom projektet tror inte att högre straff är rätta vägen framåt. Istället måste en attitydförändring till samt en insikt om att när sådana här saker sker i ett samhälle påverkas alla medborgare.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Gender, Gendecide and Resistance finansieras av Vetenskapsrådet under perioden 2019–2024. Forskargruppen består av forskningsledare Mikael Baaz, professor i internationell rätt, Mona Lilja, professor i freds- och utvecklingsforskning, samt Filip Strandberg Hassellind, doktorand i internationell rätt.

Enligt EU saknas cirka 200 miljoner kvinnor i världen. Se: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-2013-0245_EN.html.

Göteborgs historia mycket mer än bara hamn

År 1840 hade Göteborg cirka 22 000 invånare. 80 år senare hade befolkningen nästan tiodubblats, till 200 000 göteborgare. Stadens befolkningsutveckling i ett långtidsperspektiv hör till de ämnen som behandlas i den nya antologin *Göteborg genom tiderna*. Boken beskriver också bland annat en relativt okänd oppositionsrörelse under 1700-talet, arbetarrörelsens framväxt samt stadens bebyggelsemässiga expansion det senaste halvsekle.

Forskning om Göteborg brukar fokusera på handel, sjöfart och industri. Men det finns förstås många fler perspektiv att lyfta fram. För fyra år sedan fick därför en grupp historiker vid GU idén att sätta samman en bredare antologi med bidrag från främst historia, arkeologi och antikens kultur och samhällsliv. Lagom till 400-årsjubileet är boken färdig och innehåller bidrag från 21 forskare som gör

nedslag i Göteborgs historia, från 1400-talets Nya Lödöse till dagens moderna evenemangsstad.

Och det finns mycket att berätta som tidigare varit ganska okänt, påpekar Jan Christensen, docent i historia samt en av bokens redaktörer.

- Dalupproret 1743, då bönder från Dalarna tågade mot Stockholm, är allmänt känt. Men missnöjet mot regering-

en fanns i hela landet, bland annat på grund av kriget mot Ryssland, böndernas minskade inflytande samt beroende på allmän missväxt med påföljande svält.

Förutom missbelåtenhet med regeringen fanns i Göteborg också motsättningar inom borgerskapet: de förmögna och privilegierade köpmännen, som ägnade sig åt fjärrhandel och hade goda förbindelser med regeringen i Stockholm, ogillades av de mindre inflytelserika borgarna, som hade kontakter på landsbygden inom bland annat järnframställning och sågverk.

- Handelsmannen Anders Drake försökte koppla samman motsättningarna i Göteborg med oron i övriga landet och föreslog att göteborgarna skulle stödja bönderna i Dalarna. Han stödde också den danske prins Fredrik som svensk

Men när arbetarrörelsen väl fått fotfäste växte den snabbt och Göteborg blev under 1900-talet betydligt radikalare än andra svenska städer.

MARTIN LINDE

Göteborgs historia handlar inte bara om handel, sjöfart och industri, menar Jan Christensen och Martin Linde, redaktörer för *Göteborg genom tiderna*.

tronföljare istället för Adolf Fredrik och var till och med beredd att släppa in danska trupper i Göteborg. Det hela slutade med att Anders Drake arresterades och dömdes till döden, något som så småningom mildrades till livstids fängelse. 1764 frigavs han men avled kort därefter.

Flera artiklar i boken handlar om sociala och politiska förhållanden i industristaden Göteborg.

Industrialiseringen under 1800-talet ledde bland annat till en växande svensk arbetarrörelse, men i Västsverige gick utvecklingen trögt. Ett skäl kan vara schartuanismens starka ställning, en gammalkyrklig riktning som framställde socialism som stridande mot Guds vilja. Det berättar Martin Linde, docent i historia och även han en av bokens redaktörer.

- Men när arbetarrörelsen väl fått fotfäste växte den snabbt och Göteborg blev under 1900-talet betydligt radikalare än andra svenska städer, med stora politiska motsättningar. I riksdagsvalet 1936 röstade 24 procent av göteborgarna på högern samtidigt som 13 procent röstade på kommunisterna; det kan jämföras med landet som helhet, där högern fick 18 procent och kommunisterna endast 3 procent.

De starka motsättningarna, där ett politiskt mittfält hade svårt att göra sig gällande, står i bjärt kontrast till uppfattningen om Göteborg som en kompromissernas stad, där relationen mellan över- och underklass präglas av ömsesidigt förtroende och där makthavare söker samförstånd för att agera för det allmännas bästa.

- Det finns gott om röster från det förflutna som ger en mycket mer komplex bild, än att här skulle råda en speciell Göteborgsanda, påpekar Jan Christensen. Och fler städer än Göteborg påstår sig präglas av ett speciellt samförstånd, exempelvis Helsingborg och Gävle, för att inte tala om den speciella Gnosjöandan.

Göteborg är också en stad som ända sedan sin tillkomst påverkats av migration. Staden byggdes bland annat av holländare och många brittiska och tyska köpmän startade företag här. Det var också till Göteborg som de flesta utvandrare till Amerika kom under migrationsvågorna på 1800- och 1900-talen.

1775 fick Marstrand frihamnsprivilegier, vilket bland annat innebar religionsfrihet. Det ledde till inflyttning av ett antal judiska familjer, vilka så småningom flyttade till Göteborg, berättar Jan Christensen.

- Judarna fick stor betydelse för staden, bland annat som företagare och politiker. Och det var inte minst genom donationer från judiska medborgare som Göteborg kring förra sekelskiftet utvecklades till en betydande kulturstad, inte minst inom musikens område.

Boken är indelad i tre delar: Stadens självbild och regionala roll, Politik, handel och sociala rörelser samt Befolkning, levnadsförhållanden och utbildning. Bland annat kan man läsa om hur Göteborgs kommunpolitiker på 1960-talet med hjälp av bulvaner kuppade till sig Angered, hur barnmorskeyrket professionaliserades, hur epidemier och barnadödlighet påverkade staden samt om fotbollens utveckling. Ett fram till nu ganska outforskat område som presenteras

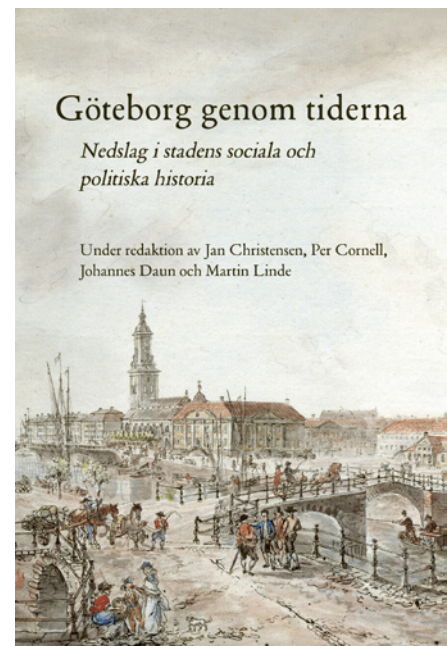
är stadens befolkningsutveckling.

- Vi gör självklart inte anspråk på att ge en komplett bild av Göteborgs historia, förklarar Jan Christensen. Men vi hoppas att boken ska ge inspiration och uppslag till vidare forskning. Det finns gott om luckor att fylla för framtida historiker och andra forskare som intresserar sig för Göteborg och Västsverige ur olika perspektiv.

Ett exempel på fortsatt forskning är en biografi över Martin Andersson, hyresgästskämpe, antinazist och utgivare av Göteborgstidningen *Minaretten* 1923 - en biografi som Jan Christensen redan arbetar med.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Redaktörer för *Göteborg genom tiderna*

- *nedslag i stadens sociala och politiska historia* är Jan Christensen, Per Cornell, Johannes Daun och Martin Linde. Övriga medverkande är Helene Castenbrandt, Erik Hallberg, Lars Hansson, Ulf R Hansson, Anton Jansson, Ulrika Lagerlöf Nilsson, Daniel Larsson, Lena Larsson Lovén, Pia Lundqvist, Linus Karlsson, Thomas Magnusson, Lars Nyström, Oscar Ortman, Lennart Andersson Palm, Lennart K Persson, Anita Synnestvedt samt Martin Öhman. Förlaget är Daidalos AB.

Kvinnohistorisk uppslagsbok

En uppslagsbok över den göteborgska kvinnorörelsen under drygt 100 år, så skulle man kunna sammanfatta antologin *Att ge upp har inte övervägts*.

– Syftet med boken är att sprida kunskap om vår historia, få igång ett samtal om demokratin samt uppmuntra fler att höja sina röster för att höras, förklarar redaktören Lisbeth Stenberg.

Huvudfokus för den 470-sidiga boken är den mängd organisationer och grupperingar som kvinnor i Göteborg genom åren varit aktiva i. 26 författare har bidragit till boken men ändå finns mycket kvar att berätta, förklarar Lisbeth Stenberg, docent i litteraturvetenskap.

– Som redaktör måste man skära ner och strama upp och det har inte varit så lätt. Bland annat hade jag gärna velat ha med mer om kulturens stora betydelse för kvinnorörelsen men det fick helt enkelt inte plats. Musik, teater och andra former av kultur har vi istället lyft fram genom olika arrangemang när vi presenterat boken.

Rösträttskampen var förstas central för kvinnorörelsen; Frigga Carlberg, under 19 år ordförande i Föreningen för kvinnans politiska rösträtt, medverkade bland annat till Sveriges första och enda rösträttsdemon-

stration, vilken gick av stapeln i Göteborg 1918.

– Men kvinnokampen handlade också om rätt till utbildning och till högre ämbeten. Ibland har det gått trögt, den första prästvigningen av en kvinna i Göteborg skedde exempelvis först 1992.

Ett exempel på hur kvinnors och mäns rättigheter kunde ställas mot varandra var lärarlönerna som vid folkskolans införande 1842 var lika för män och kvinnor. 1906 höjdes dock männens löner med argumentet att de var familjeförsörjare.

Men män kunde också kämpa på samma sida som kvinnorna, påpekar Lisbeth Stenberg.

– Bland annat var S. A. Hedlund, Göteborgs förste kvinnosaksman, engagerad i en rad frihets- och rättighetsfrågor, som han tog upp i sin egenskap av vänsterliberal riksdagsman samt huvudredaktör för Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Han var också nära vän till Fredrika Bremer och engagerade sig för flickors rätt till utbildning. En del i det arbetet var bildandet av Göteborgs fria akademi som så småningom utvecklades till Göteborgs högskola. Också hans döttrar var politiskt aktiva och medverkade exempelvis 1882 till bildandet av Sköldmön, Sveriges första kvinnliga gymnastikförening.

Vid sidan av rösträtt var rätten till den egna kroppen en av kvinnorörelsens viktigaste frågor, berättar Viveka Enander, universitetslektor i socialt arbete.

Foto: PRIVAT

Ninni Carlsson är en av medförfattarna till boken.

Nytt GU-sigill? Förslaget är skapat av Marie Falksten.

– När en kvinna sade ja till äktenskap upphörde i princip hennes rätt till den egna kroppen, då våldtäkt inom äktenskapet inte var kriminaliserat och inte ens fanns som begrepp. Först på 1970-talet, under ”den andra vågens feminism”, började det bli möjligt att sätta ord på olika erfarenheter av övergrepp.

Debatten om sexuellt våld exploderade med Sexualbrottsutredningen 1976, berättar Ninni Carlsson, universitetslektor i socialt arbete.

– Utredningen föreslog en drastisk avdramatisering av sexuellt våld, med sänkta straff, sänkta åldersgränser samt att kvinnan skulle göras medansva-

rig för våldtäkt. Reaktionerna blev enorma. Tretton organisationer som representerade en halv miljon kvinnor, med Grupp 8 i täten, uppvakade justitieminister Lennart Geijer som bokstavligt talat kastade utredningen i papperskorgen.

Två år senare bildades i Göteborg Sveriges första kvinnojour, *Kvinnohusets krisjour*. Den skulle följas av flera andra, som *Kvinnojouren ADA* och *Kvinnohuset Cassandra*, där Viveka Enander varit aktiv. Ninni Carlsson var med och startade *Kvinnojouren Stödcentrum BEDA* 1995.

I sin doktorsavhandling *Avslöjandets tid* (2009), som bland annat bygger på intervjuer med utsatta kvinnor, visar hon att debatterna från 1976 var historiskt helt avgörande för möjligheterna att tänka på, tala om och bearbeta sexuella övergrepp i Sverige.

- Exakt samma erfarenheter såg jag när #Metoo bröt ut. Kvinnor sade då nästan ordagrant vad dem jag intervjuat sagt. Det offentliga samtalet gjorde det igen tillåtet och möjligt att bli medveten om och tala om egna erfarenheter.

1970-talet var också den tid då feministisk konst provocerade fram debatt. Till de mest uppmärksammade utställningarna i Göteborg hörde *Livegen - Eget Liv*, berättar Eva Zetterman, docent i konst- och bildvetenskap.

- Bland annat ingick en målning av Benedicte Bergmann som föreställde en förlösning men också en stor binda som hängde i taket, kollektivt gjord av alla medverkande konstnärer.

Andra utställningar var *Verkligheten sätter spår*, där textilier för första gången fick status som bildkonst, *Moderskap - modersmyt - mänskenskap* med en fruktbarhetsgudinna i papper maché samt den tvärkonstvetenskapliga *Häxkraft*.

Hur kvinnor med bakgrund i ett annat land organiserar sig idag har Ulla Björnberg, professor i sociologi, skrivit om.

- De föreningar jag undersökt har som syfte att skapa möten,

Lisbeth Stenberg är redaktör för *Att ge upp har inte övervägts*.

Foto: JOHAN WINGEBORG

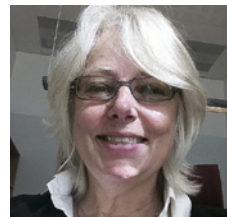
minska utanförskapet samt stötta och stärka medlemmarnas självbestämmande. Många vill bli bättre på svenska men också lära sig förstå det svenska samhället; somliga kvinnor känner exempelvis inte till att familjen får bidrag, eftersom det är mannen som sköter all ekonomi. Föreningarna stöttar också kvinnor som vill ut i arbetslivet.

Ett exempel på en internationell förening, som också finns i Göteborg är *Teenage Mothers Empowerment Organization*, där den göteborgska grenen startade 2015 av en barnmorska från Uganda.

- Andra exempel är föreningen *Fjärilen*, med medlemmar från olika länder i Mellanöstern, som arrangerar kurser om hälsa, språk men också om våld, samt *Lex femme*, en telefon- och juristjour som erbjuder stöd och rådgivning på närmare 40 språk.

Kvinnokamp har förstås också bedrivits i universitetsvärlden, exempelvis vid *Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning* som startade 1978, berättar Lisbeth Stenberg.

- Föreningen gav bland annat ut tidskriften *Tvärtanten* med

omslag av Marie Falksten. Hon skapade också en ännu inte antagna logga för GU, som föreställer en kvinnlig hållristningsfigur.

Eva Lundgren

Bland annat ingick en målning av Benedicte Bergmann som föreställde en förlösning.

EVA ZETTERMAN

Fakta

Antologin *Att ge upp har inte övervägts* handlar om kvinnokamp i Göteborg under drygt hundra år. Hela 26 författare medverkar, redaktör är Lisbeth Stenberg och förlaget är Makadam. Stiftelsen Anna Ahrenbergs fond samt Mary von Sydows, född Wijk, donationsfond har finansierat.

Göteborg i reklamen

Göteborg – hjärtpunkt i Norden, Den gyllene porten och Hållbar stad öppen för världen, är några av de filmer som gjorts om Göteborg sedan 1930-talet. Också stadens invånare har porträtterats på olika sätt, från strävsamma varvsarbetare till dagens kreativa och öppna medborgare.

Nu finns en avhandling som skildrar hur filmerna om Göteborg har förändrats i takt med stadens utveckling.

Beställningsfilm, som görs i reklam- eller informationssyfte, är ett relativt outforskat område inom filmvetenskapen. Det gäller särskilt film som gjorts utanför Stockholm. Därför är Erik Florin Perssons avhandling *Film i stadens tjänst: Göteborg 1938-2015* något av ett pionjärarbete. Han har analyserat 14 filmer som med kommunalt stöd på olika sätt marknadsfört och informerat om Göteborg. Filmerna säger mycket både om tidsandan och om vad som uppfattades som viktigt att lyfta fram, men ger också en bild av den svenska välfärdsstatens framväxt och omvandling, berättar han.

I de äldre filmerna är gränserna mellan information och propaganda ganska flytande och ofta hade de flera olika målgrupper. Den äldsta filmen, *Staden vid Göta älv*, är från 1938 och visades framför allt som förfilm på biograferna. Filmens fokus ligger på skillnaden mellan den historiska och den moderna staden samt på hamnen som fylls av både arbetare och turister. Det kan jämföras med den framåtblickande *Göteborg - Hjärtpunkt i Norden* från 1964. Filmen gjordes i två versioner, en för att locka ny industri till staden och en annan som turistreklam. Men filmen visades också i skolors geografundervisning och på föreningsmöten runt om i landet. Stora företag nämns, som SKF, Volvo, Hasselblad och Pripps, liksom kulturinstitutionerna vid Götaplatsen, Liseberg, Ullevi och Valhallabadet.

De filmer som framställdes fram till och med 1970-talet var dyra och krävande att spela in. Därför gjordes en ny film bara ungefär vart tionde år.

Erik Florin Persson har forskat om hur Göteborg och göteborgare skildras i filmer, beställda av kommunen.

Istället framställs Göteborg som den vänliga staden full av öppna, kreativa och välkommande människor.

ERIK FLORIN PERSSON

- Men från och med 1980-talet ökade produktionstakten och därmed också förväntningarna på att de skulle vara aktuella, berättar Erik Florin Persson. Under 1980-talet fick filmerna också en större betydelse som del av en mer omfattande marknadsföring av Göteborg, något som blev ännu tydligare i och med bildandet av det kommunala bolaget Göteborg & Co 1991.

Göteborg – the friendly city (1997), *Göteborg - We love you* (2003) och *go: Meet the world in Gothenburg* (2010) är tre exempel på denna förändring. Borta är betoningen av hamnen, stadens centrala läge i Skandinavien och vanligt folkliv; göteborgarna skildras heller inte längre som strävsamma arbetare. Istället framställs Göteborg som den vänliga staden full av öppna, kreativa och välkommande människor.

Erik Florin Persson har lagt ner mycket arbete på att söka efter filmer i olika arkiv, både nationella, som Svenska Filminstitutets och Kungliga bibliotekets samlingar, och regionala, som Regionarkivet, Riksarkivet och Göteborgs stadsmuseum.

I det äldre filmmaterialet framgår dock sällan på vems uppdrag en film producerats eller var den var tänkt att visas,

utan sådant har jag fått ta reda på genom att gå igenom ett stort antal kommunala handlingar. Fortfarande finns gott om film, särskilt i de regionala arkiven, som ännu inte är studerade, så det skulle kunna bli en spännande uppgift för framtida forskare.

Erik Florin Persson disputerade den 4 juni, just på Göteborgs stads 400-årsdag.

- Det bara råkade bli så, avhandlingen har egentligen ingenting med stadens firande att göra. Men det är klart att det är roligt om jubileet kan göra så att den får extra uppmärksamhet.

Eva Lundgren

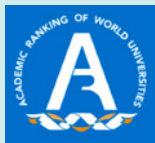

Fakta

Doktorsavhandlingen *Film i stadens tjänst: Göteborg 1938-2015* är skriven av Erik Florin Persson och analyserar 14 filmer om Göteborg, gjorda på beställning av kommunen. Avhandlingen ges ut på förlaget Mediehistoriskt arkiv och kan laddas ner från förlagets hemsida, <http://mediehistorisktarkiv.se/bocker/film-i-stadens-tjanst-goteborg-1938-2015/>.

Flera av de filmer som diskuteras i avhandlingen går att finna på filmarkivet.se.

GU på plats 138 i världen

Rankning.

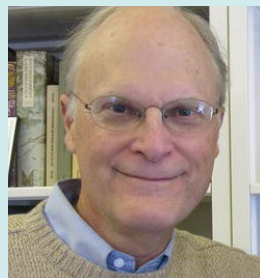
GU hamnar på plats 138 i årets Academic Ranking of World Universities, populärt kallad Shanghairankningen. GU behåller sin ledande position inom humanbiologiska vetenskaper, med plats 22 i världen, och odontologi på plats 26 och statsvetenskap på plats 27 i världen.

Årets placering innebär att GU klättrar tre placeringar jämfört med 2020 och befäster den officiella placeringen inom intervallet 101–150, vilket är samma position som 2020. Den lilla ökningen beror sannolikt på slumpmässig variation, tror analytiker Magnus Machale-Gunnarsson.

Förklaringen till GU:s förbättrade position de senaste åren är främst ett högre resultat i indikatorerna HiCi (antal anställda på Clarivates listor över högciterade forskare) samt fler publiceringar i tidskrifterna Nature och Science.

När det gäller ämnesrankningen finns GU med på 29 av 54 listor. Den bästa placeringen har GU på följande listor: Dentistry & Oral Science (26), Human Biological Sciences (22), Political Sciences (27), Public Administration (29) och Law (101–150). Dessutom finns GU på topp-100 i följande ämnen: Biological Sciences (31), Clinical Medicine (51–75), Nursing (51–75), Oceanography (51–75), Atmospheric Science (76–100) samt Pharmacy & Pharmaceutical Sciences (76–100).

Äntligen dags för Felix Neubergh Lecture 2020

Föreläsning. Professor emeritus Tim Earle, expert på förhistorisk politisk ekonomi, utsågs 2020 att hålla the Felix Neubergh Lecture. På grund av pandemin flyttades föreläsningen till denna höst, och den 12 oktober är det dags

för honom att föreläsa på Humanisten. Studenter, medarbetare och intresserad allmänhet är välkomna på denna föreläsning, som hålls på engelska och även kan följas digitalt.

Tid: Den 12 oktober 2021 kl 14:00–15.15.

Plats: Mötesrum J335 på Humanisten, Göteborgs universitet alternativt Zoom.

Anmälan:

Senast 11 oktober via följande länk: <https://link.gu.se/Events/6234/> Apply.

Kulturella göteborgare

Pris. Bland mottagare av Göteborgs Stads kulturstipendier 2021 finns flera GU-medarbetare: Hanna Jedvik, evenemangssamordnare på Jonsereds herrgård, är litteraturkritiker, kulturjournalist samt författare till ungdomsromaner; Jonas Simonson, flöjtist och professor i musikalisk gestaltning, spelar bland annat i grupperna Groupa och Zephyr; Anna Liljedal, universitetsadjunkt på HDK-Valand, gör konst

influerad av fantasy och science fiction; **Arne Nilsson**, tidigare docent i sociologi, har ägnat sig åt homo- och queeraspekter av storstads- och arbetsliv, bland annat i boken *Bögen i folkhemmet*.

CITATET

”Jag ser i min kristallkula att intresset från allmänhet och politik att finansiera framtidens humaniora och samhällsvetenskap kommer att minska markant, om inte

allmänheten får veta något intressant om den – på svenska”

säger **Ulrika Knutson**, hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten, i Godmorgon Världen den 5 september om faran med forskningens internationalisering.

MÅNADENS LÄTTRIMMADE AFORISM

Inbilskt

Om spegeln visar upp ett tryne, vill egoist helst se i syne.

Erinring

Om vardagen tycks ond och lömsk, glöm inte bort att du är glömsk.

Guido Satir

Alias Guy Heyden, professor emeritus.
Foto: privat

WEBBFRÅGAN: KLIMATVÄXLING

Arbetsgruppen för Klimatramverket vid GU har presenterat ett förslag om klimatväxling (där en avgift tas ut per kilo koldioxid vid alla flygresor utomlands) som syftar till att minska flygresorna för att nå klimatmålen till 2030. Ställer du dig bakom det förslaget?

Ja 61 % Nej 15 % Vet ej 24 %

Antal svarande: 41. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

Mats Jönsson menar att det är viktigt att utställningsmaterial förstås i sitt sammanhang.

Med linsen i fokus

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

– Den här typen av fördjupat forskningsprojekt, där en konstnärlig fakultet samarbetar med filmvetenskap och den forskningsdrivande Hasselbladstiftelsen, går inte att göra någon annanstans än i Göteborg.

Det förklarar Mats Jönsson, Niclas Östlind och Louise Wolthers. De står bakom det tvärvetenskapliga projektet *Interwar Lens Media Cultures* som pågått i fyra år och bland annat lett till en utställning och en påkostad antologi.

Till utställningen *Det nya ögat: mellankrigstiden genom linsen*, som nyligen visades på Hasselblad Center, har de tre forskarna bland annat hämtat inspiration från en tidigare utställning: den internationella fotoutställningen i Göteborg 1929. Precis som förebilden bestod utställningen på Hasselblad Center av bilder utan inramning, direkt uppsatta på väggen, där filmaffischer, vetenskapliga foton och amatörbilder samsades med reklamfilm, skolfilm, industrifilm och journalfilmer.

– Ett spännande exempel är en film från Göteborgs 300-årsfirade som, så snart den var filmad, flögs till Stockholm så att den kunde visas samma dag efter den sista kvällsföreställningen på huvudstadens biografer. Det hade varit en prestation idag, 1923 var det något

oerhört, berättar Niclas Östlind, universitetslektor i fotografi.

Utställningen är ett resultat av ett flertal internationella seminarier och workshoppar med medverkande från foto-, film- och medieområdet. Parallellt har forskarna också tagit fram en fördjupande antologi, *Thresholds: Interwar Lens Media Cultures 1919-1939*, tjock som en gammaldags telefonkatalog och utsökt formgiven av Waters Löwenhielm. Boken innehåller nyskrivna essäer av 18 svenska och internationella experter och innebär ett ytterligare utforskande av stora delar av utställningens olika teman.

– **Boken och utställningen** bygger på vad vi hittat i olika arkiv under tre års forskning, men de är inte framtagna för att rapportera våra resultat, berättar

Mats Jönsson, professor i filmvetenskap. Istället har arbetet på boken och utställningen varit vårt sätt att forska; genom att fundera över vilken typ av förståelse som uppstår när man ställer olika artefakter mot varandra har vi lärt oss helt nya saker. Våra internationella kollegor är jätteintresserade av detta sätt att arbeta, och flera av dem har sagt att de skulle vilja forska på samma sätt som vi.

Ofta, när man presenterar ett material, exempelvis på en utställning, tar man ut det ur sitt sammanhang.

– Men det var inte så materialet en gång mötte sin publik och förstods i sin samtid, förklarar Louise Wolthers, curator vid Hasselbladstiftelsen. Det har vi velat ändra på genom att försöka återskapa hur foto och film visades på utställningar eller i fotoböcker i början av förra seklet.

1920- och 1930-talen var den tid då foto och film blev åtkomligt för de flesta. Tekniken utvecklades och professionalismen ökade kraftigt men ändå vill forskarna också lyfta fram den vardagliga användningen, betonar Niclas Östlund.

– Mängder med amatörer tog semesterbilder och foton på familjen. Också biobesök blev en del av livet, inte minst eftersom matinéfilmer kunde ses för en billig penning. Samtidigt fanns från makt-havarnas sida en oro över vad inte minst

amerikanska våldsfilmerna kunde göra med ungdomens moral. 1911 infördes statlig filmcensur i Sverige vilket vi var först med i världen.

Forskarna vill också lyfta fram den rörelse som fanns mellan lokala, nationella och internationella producenter och distributörer. Som hamnstad spelade Göteborg en större roll som centrum för olika möten än många kanske tror.

– Det var ju ju hit filmstjärnorna från USA först kom när de besökte Sverige och även många andra internationella influenser inom linsmediernas område kom först till Göteborg, berättar Mats Jönsson.

Det var också under denna period som linsbaserade medier blev viktiga inom olika vetenskapliga områden, som astronomi, biologi och medicin. Också polisen började använda foto och film för att dokumentera brottsplatser, vapen, spår efter bildäck och fingeravtryck.

Perioden innehöll stora vetenskapliga och konstnärliga framsteg men där fanns också mörkare sidor. Ett exempel är rasbiologen Herman Lundborg som samlade på foton för sin forskning om svenska folktyper.

– Ett annat välkänt exempel är Leni Riefenstahls bilder från Olympiska spelen i Berlin 1936, som var en del av den nazistiska propagandan, berättar Louise

Wolthers. Men det är intressant att se att liknande idealiserade foton på vackra människor kunde användas i helt andra sammanhang, exempelvis i den nystartade bildtidningen *Se*.

Projektet har också inneburit andra publika evenemang som seminarier och filmvisningar.

För forskarna inom GPS400 ser sitt uppdrag som något betydligt bredare än bara en fråga för universitetsvärlden.

– Vi har också ett ansvar att föra ut forskningen till samhället, förklarar Stefan Jensen, koordinator för centrumets VIMIK-grupp, som arbetar för att öka allmänhetens kunskap om medier och information. Bland annat planerar vi workshoppar, webinarier och andra arrangemang för personal vid skolor, bibliotek, museer, företag och myndigheter. Ökad kunskap om foto, film och andra medier ingår helt enkelt i universitetets demokratiska uppdrag.

Fakta

GPS400, Centrum för samverkande visuell forskning vid Göteborgs universitet, inrättades av rektor 2019. Inom centrumet samverkar representanter för GU, Chalmers, arkiv, bibliotek, museer, myndigheter, ideella organisationer, kommersiella aktörer och civilsamhälle.

I samverkan med HDK-Valand och Hasselbladstiftelsen har GPS400 bland annat tagit fram utställningen *Det nya ögat*, som visades på Hasselblad Center den 28 maj–26 september, samt antologin *Thresholds: Interwar Lens Media Cultures 1919–1939*, utgiven på Verlag der Buchhandlung Walther und Franz König.

Ytterligare ett projekt är *Visualisering Västra Nordstan* som bland annat innehåller 14 fotografier från 1888–1960, vilka just nu ställs ut som stora vepor i Kronhusets rikssal.

I GPS400 ingår även VIMIK-gruppen, en interdisciplinär expertresurs för audiovisuell forskning och pedagogik.

Louise Wolthers påpekar att foto och film använts i både goda och mindre goda syften.

I sorgen rymms även glädje

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

För två år sedan gick Caroline Ranby bort i bröstcancer, endast 55 år gammal. Nu finns en bok om henne, skriven av hennes man. Men den handlar inte bara om sjukdom utan är också ett stycke kvinno- och kulturhistoria samt en betraktelse över vad det innebär att vara människa.

– Det är en bok jag var tvungen att skriva, förklarar Henrik Ranby.

Boken inleds med ett missat telefonsamtal strax före midnatt den 27 september 2019. Henrik Ranby förstår genast vad det handlar om och kastar sig i bilen mot det sjukhem dit hans hustru förts bara tio timmar tidigare. När han kommer dit får han veta att hon precis gått bort. Deras 25-åriga tid tillsammans har tagit slut.

– Böcker om cancer handlar ofta om hur någon ”vunnit kampen”. Personen blir sjuk, genomgår en krävande behandling men blir till slut en frisk vinnare. Berättelser om cancer som inte går att bota är däremot sällsynta – de som drabbas författar inga böcker eftersom de dör. Att skriva en bok som ger en annan bild

Fakta

Minnet av Caroline är skriven av Henrik Ranby, docent i konstvetenskap och universitetslektor i kulturvård.

Boken är utgiven av Lilla Förlaget Mölle.

än den vanliga blev därför något jag bara måste göra. Hur reagerar den som får sin dödsdom, hur är det att vara anhörig, hur fungerar vården?

Caroline Ranby var etnolog och hade själv skrivit en biografi över hovdamen Ebba Hochschild. I efterordet berättar hon hur hon ser på biografiskrivande: Det handlar inte om att glorifiera, inte om att förtiga fel och brister - men inte heller om att hänga ut. I stället är ett av de viktigaste syftena med en biografi att skapa förståelse och därmed kanske ge läsaren hjälp att hantera det egna livet.

– **I min biografi** över Caroline har jag tagit fasta på hennes egen uppfattning och har därför försökt skriva så ärligt och rättvisande som möjligt. Jag har använt mina dagboksanteckningar, fotoalbum och brev men också kontaktat personer som kände henne innan vi blev tillsammans, som skolkamrater och barndomsvänner. På så sätt har biografien blivit bredare och kan ses som en sorts kulturhistoria om en flickas uppväxt och tidstypiska klassresa i Malmö under senare delen av 1900-talet; varje människas historia är ju också en historia om den tid då hon levde. Det går förstås att ha synpunkter på att jag, som

Att i medelåldern mista den man levt ihop med i kanske 25 år innebär en identitetskris, liknande pubertetens vilsenhet.

HENRIK RANBY

man, skriver ett stycke kvinnohistoria, men vem som annars skulle ha författat denna bok vet jag faktiskt inte.

Boken är också en berättelse om stark plikt känsla. Caroline Ranby värnade om sin familj, till den grad att hon i flera år tonade ner sin allt sämre hälsa, ett offer som varit svårt för Henrik Ranby att ta till sig. Arbetet med boken har därför varit ett sätt för honom att hantera sorgen.

- Många tror att termen "sorgeår" betecknar den tid det tar att komma över att ens partner dött. Men så är det inte alls. Den första tiden kan tvärtom kännas mindre tung eftersom man då

ofta har fullt upp med allt praktiskt arbete kring den avlidna. Det svåra kommer sedan, när det inte finns så mycket mer att göra.

En kär anhörig som går bort är förstås alltid smärtsamt. Men att mitt i livet förlora sin partner innebär en särskild sorts sorg, menar Henrik Ranby.

- Att i medelåldern mista den man levt ihop med i kanske 25 år innebär en identitetskris, liknande pubertetens vilshenhet. Man är för ung för att vara gammal men också för gammal för att vara ung. Återigen måste man försöka formulera vem man är, vart man ska och vad man vill med sitt liv.

Men varför skriver man över-

huvudtaget böcker? Caroline Ranbys svar på den frågan var att det handlar om en strävan att försöka förmedla något viktigt, försöka väcka intresse men också om att glädja några medmänniskor på livets väg.

- *Minnets av Caroline* gör nog inte läsaren glad men kan kanske ändå vara till tröst. Hösten 2019 hörde jag på radion någon uttrycka en paradox, nämligen att sorgen trots allt kan innehålla glädje. Att sörja innebär ju att man mött någon i sitt liv som haft betydelse för en och att man faktiskt förmår älska någon annan än sig själv.

Henrik Ranby hoppas att boken ska väcka intresse både inom humaniora och medicin, både bland dem som skriver kvinnohistoria och hos dem som forskar om anhörigas perspektiv på cancer.

Underjordiska nätverk i hemlig samverkan

Vart du än går finns under dina fötter ett hemligt nätverk, där vissa delar ligger ytligt medan andra sträcker sig djupt ner i jorden. Det kallas wood wide webb och består av svampmycel som slingrar sig runt trädrötter och in i bergsskrevor och transporterar vatten och näring till växterna runt omkring.

– Utan svamp inget liv, förklarar Ellen Larsson, mykolog och museiintendent vid institutionen för biologi och miljövetenskap.

Vi travar runt i Vitsippsdalen i Botaniska trädgården och letar efter honungsskivling som växer i kvastar på stubbar, stockar och stammar. Luften luktar skog, tycker vi, men egentligen är det svampdoft vi känner, förklarar Ellen Larsson.

– Svamp är väldigt speciella organismer. Den största och kanske äldsta organism som någonsin upptäckts är faktiskt en koloni av mörkfällig honungsskivling som brett ut sig i den amerikanska delstaten Oregon. Den mäter cirka 9,5 km², vilket motsvarar 2 000 fotbollsplaner, väger tusentals ton och är åtminstone 2 400 år gammal.

Men vad är svamp egentligen för något?

– Elias Fries, ”svamparnas Linné”, och Linné själv betrak-

tade svamparna som växter. Men senare tiders dna-forskning har ställt många gamla föreställningar och synsätt på huvudet. Idag vet vi att svamp faktiskt är närmare släkt med djur än med växter. Svampriket är monofyletiskt, vilket innebär att alla svampar, och enbart svampar, har ett gemensamt ursprung.

En stor skillnad mellan djur och svampar är hur de tar till sig näring, berättar Ellen Larsson.

– Vi människor har ju en mag-tarmkanal som bryter ner maten och tar upp näringsämnen. Svampar kan man säga har sin mag-tarmkanal på utsidan, hyferna utsöndrar enzymer i sin omgivning som bryter ner material från levande och döda organismer; hyferna absorberar

Idag vet vi att svamp faktiskt är närmare släkt med djur än med växter.

ELLEN LARSSON

sedan den näring de behöver. Vissa svampar lever i symbios med växterna runtomkring, genom att bilda så kallad mykorrhiza: med hjälp av sitt mycel förser de växterna med näringsämnen och vatten som de dessutom kan transportera långa vägar. I utbyte får de kolhydrater från växterna. Särskilt på gran- och tallrötter är dessa trådar lätta att upptäcka; de kan se ut som vitt ludd.

Andra svampar bryter ner dött organiskt material medan ett mer aggressivt sätt att skaffa näring är att ge sig på levande växter. Det gör exempelvis honungsskivlingen som bildar rhizomorfer, svarta hyfbuntar som angriper trädets ved genom att ta sig in under barken via trädets rötter. Sedan lever den av att bryta ner veden i trädet.

- En annan svamp, som tillhör sporsäcksvamparna, orsakar askskottsjuka, något som tyvärr även drabbat många träd i Botaniska trädgården. Man ser det på flera askar här i Vitsippsdalen som har döda grenar och utglesade kronor. Flera gamla askar står också som döda skelett. Kanske faller de i nästa storm.

Det är mycelet som utgör den egentliga svampen, berättar Ellen Larsson.

- Det vi vanligen uppfattar som svamp är bara fruktkropparna, som är det sexuella stadiet i svampens livscykel. De producerar sporer som flyger iväg med vinden och sprider svampen vidare.

Cirka 150 000 svamparter är kända för forskningen. Men troligen finns någonstans omkring 3-5 miljoner arter i världen.

Vilken svamp som går att äta handlar delvis om kultur. Kremlor och riskor äter vi inte så mycket i Sverige men det

Till slut hittar Ellen Larsson några brungrå honungsskivlingar, till vänster. Trådarna i hennes hand är mycel som transporterar näring och vatten till trädens rötter. Till höger en lite angripen flugsvamp.

gör man desto mer i exempelvis Finland. Här håller de flesta svampplockare sig till kantareller, karljohan och blek taggsvamp.

- Vanlig champinjon ska man vara försiktig med och inte äta rå. Den innehåller nämligen det cancerogena ämnet agaritin, som dock till stor del försvinner vid tillagning.

Den som vill ut på svampjakt bör i början ha med sig en riktigt kunnig person, föreslår Ellen Larsson.

- För de flesta räcker det att lära sig 5-10 olika arter. Det är bättre att kunna ett fåtal arter som man är säker på än att chansa och kanske få

med sig någon giftig eller illasmakande art. Ett råd är att överhuvudtaget inte plocka och äta vit svamp.

Men honungsskivlingarna då, vart har de tagit vägen?

- Jag ser några på stubben där borta men tyvärr är de gamla brungråa och sladdriga. Annars brukar honungsskivling lysa vackert gyllengult under tidig höst i Vitsippsdalen.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Svamparna utgör ett eget rike, vid sidan av växter och djur. De delas in i fem evolutionära utvecklingslinjer: gisselsvampar, kopplingsvampar, sporsäcksvampar (hit hör jästsvampar och murklor), basidsvampar (de flesta matsvampar) samt arbuskulär mykorrhiza.

Svampar är heterotrofa organismer och man kan förenklat säga att de erhåller näring på tre sätt: genom att parasitera på levande växter och djur, genom att leva i symbios med växter, så kallad mykorrhiza, samt genom att bryta ner döda växter och djur.

Boktips: Svamparnas förunderliga liv av Anders Dahlberg och Anna Froster.

Kika också på <http://svampguiden.com/>.

Från webbredaktör till programledare i tv

Allt går i arv är namnet på en programserie som gått på SVT i sommar och som handlar om arv och om hantering av dödsbon, både vad gäller materiella föremål, pappershantering, juridik samt minnen och känslor.

Initiativtagare och programledare är Susanne Lj. Westergren. Hon arbetar annars som webbredaktör vid Sahlgrenska akademien, institutionen för kliniska vetenskaper.

Susanne Lj. Westergrens intresse för dödsbon började när hennes mamma, änka sedan några år, gick bort 2009.

- Plötsligt stod jag där i mitt gamla barndomshem, fullt av minnen och med en massa

föremål som jag inte visste vad jag skulle göra med. Jag hade aldrig tagit hand om ett dödsbo tidigare men hoppades att det inte skulle vara så svårt.

Det visade sig dock att det inte fanns någon samlad information om allt det som en efterlevande behöver veta. Istället fick Susanne Lj. Westergren lära sig undan för undan i sina kontakter med bland annat begravningsbyrån, skatteverket, försäkringskassan, banken och posten. De många sakerna i det överfulla hemmet körde hon till slut, i otaliga vändor, till loppisar, återvinningscentraler, auktionsfirmor och välgörenhetsorganisationer.

- Några år senare dog även min faster och farbror, som var barnlösa, och återigen hade jag ett dödsbo att ta hand om. Den gången visste jag ju mer om vad det innebar men hade ändå varit

Men allra viktigast är faktiskt att börja ta ansvar för den egna bortgången.

SUSANNE L.J. WESTERGREN

hjälp av lite vägledning.

Det var dessa två erfarenheter, i kombination med att hon också är journalist, som gav henne idén att skriva en praktisk handbok om vad man bör tänka på när man måste ta hand om ett hem där ägaren gått bort. Efter mycket research och nätverkande kontaktade hon förlaget Libris som nappade på idén. Boken *Konsten att ta hand om ett dödsbo* utkom 2017.

- **Boken fick stor** uppmärksamhet och många hörde av sig med sina berättelser och ville veta mer. Idén om att ämnet borde passa bra för en tv-produktion växte och jag tog så småningom kontakt med SVT som faktiskt nappade med en gång.

Våren 2019 gjordes en pilot på sju minuter.

- Jag fick vara programledare, vilket fungerade förvånansvärt

der cirka ett år åka runt i Sverige för att träffa och intervjuva alla deltagare i programmet.

– **Det var fantastiskt**, både att få jobba med alla duktiga tv-medarbetare och att få träffa en massa underbara människor med olika öden. Vi gjorde också en del mer lustbetonade inslag, som att kliva runt på en soptipp för att se vad man kan hitta där.

Tre avsnitt har sänts i sommar, med början den 23 augusti.

– I anslutning till att programmen sändes, fanns även ett frågeforum, och det finns gott om material för en fortsättning.

Vad är då det viktigaste att tänka på när man ska ta hand om ett dödsbo?

– Dels gäller det att jobba strukturerat och inte alltför känslomässigt. Man bör också göra klart arbetet så gott det går innan man avvecklar dödsboet, så att man inte tar hem en massa bråte och lägger på vinden, för att ta itu med någon gång i framtiden. Men allra viktigast är faktiskt att börja ta ansvar för

den egna bortgången. Se till att ha alla papper i ordning, fyll i ett så kallat levnadsarkiv, som Livsarkivet/Vita arkivet, rensa ut och försök ha en öppen dialog med familjen. På så sätt underlättar du för dem och undviker framtida kaos.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **SVT**

■ Fakta

Tv-serien *Allt går i arv* sändes i tre avsnitt i SVT1 med början den 23 augusti. Initiativtagare och programledare är Susanne Lj. Westergren, webbredaktör vid Sahlgrenska akademien, institutionen för kliniska vetenskaper. Programmet går att se på SVT Play.

bra, så teamet föreslog mig som programledare för det riktiga programmet också. Det har varit ett fantastiskt och lärorikt äventyr, jag har ju inte jobbat med etermedia tidigare. I SVT annonserade vi under våren 2020 efter deltagare med egna erfarenheter av dödsbon, och berättelser började strömma in. Vi valde bland en mängd intressanta förslag men var också noga med den etiska dimensionen; eftersom dödsbon rör känsliga frågor är det extra viktigt att exempelvis låta båda parter i en konflikt komma till tals, annars går det inte att göra inslaget. Vi hade också med två experter, en jurist och en psykoterapeut, som tipsade om hur man kan hantera kommande arv och motverka tvister inom familjen.

Susanne Lj. Westergren tog tjänstledigt på halvtid för att, tillsammans med filmteamet, un-

– **Om du har en bra idé som du verkligen tror på, går det ofta att förverkliga den, bara du anstränger dig, tar hjälp av andra och lägger din själ i projektet, uppmanar Susanne Lj. Westergren.**

Vill du nå makthavare
med din forskning?
Stärka centrumbildningens
samverkan? Diskutera
kriserna i pandemins
fotspår?

Vi utvecklar tillsammans
på jonseredsherrgard@gu.se

STARKA TILLSAMMANS!

I Fackförbundet ST kan alla anställda bli medlemmar. Vi står upp för förhandlingsrätten, vi driver arbetsmiljö- och likabehandlingsfrågor och vi förhandlar och bevakar dina villkor.

Vi arrangerar olika aktiviteter. Bl.a har vi *Zoomfika med facket* en gång i månaden där vi svarar på alla typer av frågor.

Den 6 oktober pratar vi om *Lönebildning*. Läs mer om Zoomfika och andra aktiviteter på st.org/goteborgsuniversitet. Där hittar du tider och annan information om det mesta av det vi gör.

Vill du veta mer om alla fördelar med ett medlemskap i ST? Testa oss gratis i tre månader! Är du doktorand betalar du bara 80 kronor i månaden under hela din forskarutbildning. Gå till st.org/medlemskap!

Vinn **bio**biljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Vem ska ta tag i GU:s arbete med digitalisering?
2. Vilka två yrkesgrupper vill bibliotekarierna jämföras med för att få upp lönerna?
3. Hur många personer sökte till GU:s sommarskola i hållbarhet?
4. Vad heter den film som handlar om ett samhälle utan kvinnor?
5. Svampar lever ofta i symbios med träd. Men vad kallas det?

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.

Förra numrets vinnare av biobiljetter är:
Eugenia Andersson, studieadministratör, institutionen för geovetenskaper
Anna Mårtensson, forskare, Wallenberg-laboratoriet för hjärt-kärlforskning
Helena Nilvér, doktorand, institutionen för värdvetenskap och hälsa

GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar:

1. Totalt 250 disciplinärenden avseende vilseledande vid prov lämnades in förra året.
2. GU beräknas ha 1 320 miljoner kronor i balanserat kapital vid utgången av året.
3. Algen rörhinna kallas även havets tryffel.
4. I den nya upplagan av Svensk ordbok definieras ordet "svärdotter" som "kvinna som är partner till någons vuxna barn".
5. Magna Charta Universitatum är en internationell deklaration om akademisk frihet och universitetens roll i samhället.

NY PÅ JOBBET

Ingegerd Adlerberth är ny professor i medicinsk mikrobiologi med inriktning mot smittskydd och vårdhygien.

Ann-Christin Andréasson är ny kommunikationschef vid GU. Sedan 2011 har hon varit kommunikationschef vid Högskolan i Borås. Hennes specialområde är ledningsstöd, PR-arbete och strategisk kommunikation.

Matilda Arvidsson är ny biträdande universitetslektor i rättsvetenskap.

Filip Bergquist är ny professor i farmakologi.

Eva-Marie Bloom Ström är ny universitetslektor i lingvistik.

Hanna Edblom är vikarierande administratör vid Centrum för språk teori och sannolikhetsstudier.

Helena Forsblad d'Elia är ny professor i reumatologi.

Inger Gjerdtsson är ny professor i internmedicin och reumatologi.

Ola Helenius är ny professor i ämnesdidaktik med inriktning mot matematik på institutionen för didaktik och pedagogisk profession.

Cristina Jansson är ny ekonomiadministratör på företagsekonomiska institutionen.

Famina Ayub Kahn är ny doktorand i vetenskapsteori.

Angelika Kullberg är ny professor i ämnesdidaktik med inriktning mot matematik på institutionen för didaktik och pedagogisk profession.

Allan Lidström är ny doktorand i vetenskapsteori.

Sharid Loáiciga är ny biträdande föreståndare vid Centrum för språk teori och sannolikhetsstudier.

Anna Lyngfelt är ny professor i ämnesdidaktik med inriktning mot svenska på Institutionen för didaktik och pedagogisk profession.

Hektor Löfgren och **Peter Olsson** är nya utbildningsadministratörer på institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori.

Johan Magnusson är ny professor i informatik.

Swati Parashar är ny professor i freds- och utvecklingsforskning.

Nir Piterman är ny professor i datavetenskap.

Lisen Selander är ny professor i informatik.

Therése Skoog är ny professor i psykologi.

Xiaoyang Wang är ny professor i perinatal och reproduktiv hälsa.

Uta Wehn är ny gästprofessor i hållbar utveckling med inriktning mot marin medborgarforskning

Ewa Wikström är ny professor i företagsekonomi med särskild inriktning mot hälsoförvaltning.

UTMÄRKELSER

Johan Alfonsson, institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, har tilldelats Arbetsmiljöhögskolans pris för bästa avhandling inom arbetsmiljö. *Alienation och Arbete. Unga behovsanställdas villkor i den flexibla kapitalismen* handlar om den markanta ökningen av behovsanställda sedan 1990-talet.

Roger Olofsson Bagge, överläkare och docent vid Sahlgrenska akademien och institutionen för kliniska vetenskaper, har tagit emot Svensk Kirurgisk Förenings Stora forskpris. Han får priset framför allt för sin forskning kring malignt melanom, där han fokuserat på translationell forskning och tagit sina resultat från laboratoriet till kliniska studier.

Barbara Czarniawska, professor i management-

studier vid tvärvetenskapliga Gothenburg Research Institute på Handelshögskolan, har valts in i The British Academy, Storbritanniens nationella vetenskapsakademi för humaniora och samhällsvetenskap.

– Jag är verkligen hedrad över att ha valts in och dessutom glad över att Akademiens nya ordförande är en kvinna, professor Julia Black.

Margret Lepp och **Monica Pettersson**, institutionen för värdvetenskap, samt **Björn Eliasson**, institutionen för medicin, har utsetts till excellenta lärare vid GU. Sammanlagt har GU nu 34 excellenta lärare, varav 19 från Sahlgrenska akademien.

Kirsti Klette har utnämnts till hedersdoktor vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Hon är professor vid Oslo universitet och forskar främst om undervisning och lärande i klassrummet.

Anders Rosengren, professor vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi, är årets mottagare av Lilla Fernströmspriset. Priset officiella namn är Eric K. Fernströms pris till yngre, särskilt lovande och framgångsrika forskare. Det är ett personligt pris på 90 000 kronor från Eric K. Fernströms Stiftelse som årligen delas ut till en forskare vid varje medicinsk fakultet i Sverige.

Kenny Sahlsten, ordförande i föreningen Psykrådet, är årets mottagare av Gunnar Svedbergs pris. Han får priset för sitt fleråriga engagemang i utbildningsfrågor och för studenter vid psykologiska institutionen och Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Eric Hamrin Senorski, docent i fysioterapi vid Sahlgrenska akademien, har valts ut av Sveriges olympiska kommitté (SOK) i dess satsning på sex starka idrottsforskare. De utvalda forskarna ingår från och med i höst i SOK:s nya utvecklingsprogram Olympisk Offensiv.

Sophie Steinhagen, forskare på institutionen för marina vetenskaper, vann fototävlingen Hilda Canter-Lund Award med bidraget *Forestal*. Bilden togs i maj i närheten av Tjörnön marina laboratorium, där hon är verksam som forskare.

”Bildens visar den fantastiska skönheten i den typiska svenska floran ovanför och under ytan” står det bland annat i utlåtandet från British Phycological Society som delar ut priset.

BÖCKER

Latinsk grammatik

Andreas Nordin, universitetsadjunkt i engelsk lingvistik, utkom 2016 med boken *Latin. En introduktion*. Nu kommer uppföljaren, *Latinsk grammatik – Grammatica Latina*. Boken vänder sig till latin-studerande på alla nivåer och kan även användas för självstudier.

Eudaimonia

Med utgångspunkt i Aristoteles filosofi påminner idéhistorikern **Klas Grinell** om det antika idealet om mänsklig blomstring, eudaimonia. Snarare än att sträva efter tillväxt som ett yttersta värde behöver politiken riktas mot att utveckla medborgarnas möjligheter att leva hållbart och gott. Istället för att försöka bemästra naturen bör människor försöka återfinna sin plats i den och söka en lycka som inte beror av förgiftning, artdöd och global uppvärmning.

Foto: JOHAN WINGBORG

Ny säkerhetschef med internationell erfarenhet

Anna Dahlgren, som har arbetat inom kriminalvården i 23 år, är ny säkerhetschef vid universitetet. Hon har lång ledarerfarenhet, både nationellt och internationellt.

Förutom att lära sig nya saker hoppas hon kunna tillföra nya perspektiv. Men starten blir onekligen anorlunda, då de flesta i början av hösten arbetar på distans.

Inom kriminalvården har hon arbetat med säkerhetsfrågor, allt ifrån säkerhet på anstalter och häkten till att vara säkerhetsexpert på regional och central nivå, och hon har haft flera utlandsuppdrag.

– Jag arbetade med kriminalvård i Liberia under utbrottet av ebola där. Sjukdomen skapade en kris i västra Afrika och arbetet fokuserade ofta på att inte få in ebola i anstaltsmiljön. Senast kommer jag från ett EU-uppdrag i Palestina.

Hennes internationella arbete har gett henne en ökad medvetenhet om integration, jämställdhetsfrågor och kulturella olikheter. Under sina uppdrag i Liberia och Palestina lärde hon sig mycket om personlig utveckling, coaching och ledarskap och att leda grupper från skilda kulturella och sociala sammanhang.

Anna Dahlgren påpekar att säkerhet är aktuellt inom alla branscher idag. Hon ser det som ett stöduppdrag till kärnverksamheten och någonting som behöver finnas för att göra all verksamhet möjlig.

– Säkerhet är något vi skapar gemensamt – inte någonting en människa gör ensam, säger hon.

Anna Dahlgren är utbildad beteendevetare och socialpsykiolog med erfarenhet och goda kunskaper om organisationsutveckling, teamutveckling och svåra samtal.

B Posttidning

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

Ögonblicket

Foto: JOHAN WINGBORG

Var? Vem? När?

- Bergsjön
- Anita Synnestvedt, forskare i arkeologi, har tilldelats Pam Fredmans pris för projektet *Här bor jag – 4 000 år på Siriusgatan*. Projektet har genomförts i samarbete med Familjebostäder och Park- och naturförvaltningen och har finansierats inom EU-projektet NEARCH.
- 13 september 2021.

Kort beskrivning

– Det här är barnens plats, förklarar Anita Synnestvedt om det uteklassrum som byggts upp intill en hällkista i Bergsjön. Här finns skyltar som berättar om hällkistan och om liknande stenkonstruktioner i andra delar av världen samt en liten utställning med arkeologiskt material.

Också barn, boende i området, har medverkat i utställningen med självporträtt och små berättelser.

– Jag tror att det är viktigt för alla människor att känna att de befinner sig i ett sammanhang där de hör hemma. Barnen i Bergsjön bor på en viktig plats där människor varit verksamma i tusentals år. Det tror jag att de är stolta över.